

ISSN 2307-650X

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

ХАБАРШЫСЫ

«ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ
АЙМАҚТАНУ» СЕРИЯСЫ

СЕРИЯ «МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ
И РЕГИОНОВЕДЕНИЕ»

ИЗВЕСТИЯ

КАЗАХСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ
И МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛАЙ ХАНА

BULLETIN

KAZAKH ABYLA KHAN UNIVERSITY OF INTERNATIONAL
RELATIONS AND WORLD LANGUAGES

3 (13) 2013

**АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ**
**КАЗАХСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ
И МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ ИМЕНИ АБЫЛАЙ ХАНА**
**KAZAKH ABYLAI KHAN UNIVERSITY OF INTERNATIONAL RELATIONS
AND WORLD LANGUAGES**

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ
ХАБАРШЫСЫ
«ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ АЙМАҚТАНУ»
СЕРИЯСЫ
№ 3 (13) 2013
СЕРИЯ
«МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ И РЕГИОНОВЕДЕНИЕ»
ИЗВЕСТИЯ
КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, 2013

ISSN 2307-650X

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Главный редактор

Кунанбаева С.С.,

Ректор КазУМОиМЯ имени Абылай хана
доктор филологических наук, академик НАН РК

Ответственный редактор

Сапанов С.Ж.,

доктор политических наук, профессор

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ

Азербает С.Г.,

к.и.н., доцент, КазУМОиМЯ им. Абылай хана

Ахметов А.К.,

д.филол.н., профессор, Секретарь Комитета по международным отношениям, обороне и безопасности Сената Парламента РК, академик Российской международной академии наук высшей школы, академик Международной академии наук высшей школы Казахстана

Булекбаев С.Б.,

д.филол.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана

Бурханов К.Н.,

д. филос. н., профессор, депутат Мажилиса Парламента Республики Казахстан

Дутта М. (Dutta M.),

PhD, Университет им. Дж. Неру, Нью Дели / Jawaharlal Nehru University, New Delhi

Зиркер Д. (Zirker D.),

PhD, Университет Вайкато, Новая Зеландия / Waikato University / New Zealand

Калво А. (Calvo A.),

PhD, Европейский Университет, Барселона / European University, Barcelona

Раев Д.С.,

д.филол.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана

Русаков В. М.,

д. филос.н., профессор, Институт международных связей, Екатеринбург

РЕЦЕНЗЕНТЫ:

Шаймарданова З.Д.,

доктор исторических наук

Калиева А.,

кандидат социологических наук

© **Научный журнал «Хабаршысы-Известия» КазУМОиМЯ имени Абылай хана**

Акционерного общества «Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана» зарегистрирован в Международном центре по регистрации сериальных изданий ISSN (ЮНЕСКО, г. Париж, Франция) и ему присвоен международный номер

ISSN 2307-650X

в соответствии с международным стандартом ISO 3297-98 «Информация и документация, международный стандартный номер серийного издания» (ISSN) и межгосударственным стандартом ГОСТ 7.56-2002 «Международная стандартная нумерация сериальных изданий».

fmo@ablaikhan.kz PNH 600700016904 www.ablaikhan.kz

СОДЕРЖАНИЕ

Раздел 1

Актуальные проблемы внешней политики и международных отношений

Раев Д.С. Поздравительное слово в честь 70 летия Кунанбаевой С.С., ректора КазУМОиМЯ им. Абылай хана.....	4
Shaimardanova Z., Abiyev R. The Shanghai Cooperation Organization in China's energy strategy.....	8
Сапанов С.Ж., Мухамбеткалиев К.М. Россия и Казахстан в иерархии внешнеполитических приоритетов КНР....	16
Сариева П. Халықаралық қатынастар тәжірибесіндегі терроризмді қаржыландыруға төтеп беру механизмдері.....	37

Раздел 2

Образование и культура как фактор мировой политики

Рахманова Г.Б., Рахманова А.К. Образование постиндустриальной эры.....	55
Адилханулы Н. Элитное образование: плюсы и минусы для Казахстана.....	78
Құрманбаева Л.Т., Досжанова А.И. Қазақстандағы мультимәдениет теориясының моделі.....	88
Төрежанова Ж. М. Орта Азия елдеріндегі кино өнері.....	95
Требования к статьям, представляемых в «Хабаршысы-Известия» КазУМОиМЯ имени Абылай хана.....	105

**Раев Дәулетбек Садуақасұлы – философия ғылымдарының докторы,
халықаралық қатынастар факультетінің деканы
Филология ғылымдарының докторы, профессор, Қаз ҒА кор. мүшесі,**

Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТ университетінің ректоры

С.С. Құнанбаева 70 жасқа толды

Білікті ғалым әрі дарынды басшы

Сәлима Сағиқызын мен өзім 1981 жылдан бері аса дарынды да білімпаз ғалым, жасампаз да талапкер, іскер де білікті басшы ретінде білемін. Сәлима Сағиқызының еңбек жолына үңілетін болсақ, бар саналы ғұмыры Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университетімен тікелей байланысты болғанына көз жеткіземіз. Осы бір Жоғары оқу орнының Алматы шетел тілдері педагогикалық институтынан бастап Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті дәрежесіне дейін көтерілуіне ол кісінің қыруар үлесінің болғанына куәміз.

Сәлима Сағиқызының аталмыш университет қабырғасындағы еңбек жылнамасын сөз етер тұста, ең алдымен, ғалым-әдіскер ретіндегі бітімін айтқанымыз жөн. Сонау XX ғасырдың 70-80 жылдары, Кеңес дәуірінде Мәскеуде «шетел тілін оқыту методикасы» мамандығы бойынша педагогика ғылымы саласында кандидаттық және филология ғылымы саласында докторлық диссертацияны жемісті қорғауы, 1997 жылы Жоғары мектеп Халықаралық Ғылым Академиясының толық мүшелігіне сайлануы, ал 2012 жылы ҚР Ғылым Академиясының толық корреспондент мүшелігіне қабылдануы ол кісінің ғалым-тұлғасынан көп мағлұмат берсе керек.

Сәлима Сағиқызының «Современное иноязычное образование: методологии, и теории» атты ғылыми еңбегінде қазіргі білім беру кеңістігіндегі шетел тілін оқытуды жаңартылған когнитивтік-лингвомәдениеттанулық әдіснамаға негіздеуінің өзі Отандық және ТМД елдерінде әдістеме ғылымындағы соны концепциялардың бірі деуге болады. Осының өзі қазіргі білім беру методологиясы мен технологиясындағы, жастардың кәсіби біліктілігін арттырудағы жаңа танымдық деңгейге көтерудегі қосқан үлесі болмақ. Сонымен бірге, қазіргі

когнициялық үдерістегі лингвомәдени мәселені көтеруі студент тұлғасының қалыптасуына жаңаша тұрғыдан келу дегенді білдіреді. Бұл Сәлима Сағиқызының ғылыми әдіснамалық ізденісі мен шығармашылығының, ғылыми дарындылығы мен жасампаздығының жемісі деп айтуға болады. Бұл бір. Екіншіден, мұндай іргелі де күрделі бастамаларға баруы ғалым-тұлғаның ішкі ғалымгерлік интенциясының биігін көрсетсе керек. Ұзақ жылғы ізденіс пен тәжірибеден туындаған білім мен ғылымға, бүгінгі білім алушыға деген ғалымның қамқорлығы мен гуманистік позициясын білдіреді. Бұл - әдіскер-ғалымның ғылыми толғанысынан туған рухани өнім. Үшіншіден, аталмыш ғылыми монография филология ғылымындағы білім алушының тұлғалық болмысын жандандыруға бағытталған лингвоантропологиялық зерттеу деуге болады. Төртіншіден, бұдан Сәлима Сағиқызының әдістемелік контекстегі лингвологиялық шемінің өзіндік ерекшелігін аңғаруға болады. Себебі ғалым ретінде автор бұл жерде білім беру саласындағы жалпыеуропалық және ұлттық модельдердің ішкі қисынын табуға жол ашқан. Бесіншіден, Сәлима Сағиқызы білім беру процесіндегі лингвомәдени стратогемдерді аша білуі филологиядағы соны қадамдардың бірі. Шетел тілін игеруді мәдени контент деп тану, оны тұлғалық-мәдени феномен деңгейіне көтеруі теңдесі жоқ ғылыми шешім деуге болады. Бұл – Сәлима Сағиқызының ғылымдағы шоқтығы биік жетістігі. Оны туындыгерліктің акме сатысы деп білуге болады.

Университетімізде Сәлима Сағиқызы басқаратын әдістемелік мектептің қазіргі қазақстандық жоғары білім беретін оқу орындары арасындағы беделі жоғары. Мұнда ғалымның басшылығымен Қазақстандағы шетел тілін оқыту тұрғысындағы ұлттық білім берудің халықаралық форматқа бейімделген және олардың өзара үйлестірілген бірінғай жүйесі мен стандарттары қалыптасуда. Бұл орайда осы кісінің басшылығымен «Қазақстан Республикасындағы шетел тілінде білім беруді дамыту концепциясы» жасалынғандығын айтуымыз керек. Оның өзі шетел тілін игерудің барлық деңгейлері мен кезеңдері арасындағы сабақтастықпен жалпы білім беру жүйесінің тұтастығын қамтамасыз етуге, мемлекеттік тіл саясаты аясында шетел тілінде білім беруді кешенді модернизациялауға қызмет жасайтыны һақ. Осы концепцияның негізінде шетел тілін оқыту жөніндегі оқулықтардың халықаралық стандартқа бейімделген жаңа моделі жасалынды әрі

сол ұстаныммен шетел тілін деңгейлеп оқыту бойынша оқулықтар сериясы дайындалып шығарылды. Озық ойдың иегері болуының тағы бір дәлелі, ол Қазақстан Республикасының инновациялық дамуы үшін әрі өзекті, әрі маңызы зор лингвистика саласында ғылыми-зерттеу жобалар жасау және оған басшылық ету. Мәселен: «Казахстан в глобальном международном и языковом сообществе (казахский и языки мира)» және «Модели и механизмы универсализации систем высшего образования в условиях интернационализации образования в мире» деген тақырыптардағы ғылыми-лингвистикалық зерттеу-жобалар соның айғағы. Міне, осындай ғылыми жетістіктер ғалымның өзіндік тұлғалық бітімін айқындайды. Ол Сәлима Сағиқызының еліміздегі, тіпті ТМД ғалымдары арасындағы ірі ғалым-лингвист болатындығының дәлелі.

Сәлима Сағиқызын мен өз басым қазіргі кездегі жаңа форматқа сай көреген басшылардың қатарына жатқызамын. Университеттің әр факультетінің, оның әр мамандығының даму келешегін болжап, ол жөнінде батыл да нақты шешімдерді қабылдап отырады. Әр кез отандық білімді халықаралық деңгейге көтеру тұрғысында озық мақсат, тапқыр да нақты міндеттерді айқындап отырады.

Жоғарыда айтылған методология мен ғылыми-зерттеу жобалар аясында халықаралық білім беру қауымдастығына ену мақсатында ШЫҰ саясаты шеңберінде барлық мамандықтар шеңберінде академиялық (вертикальды және горизонтальды) мобильділік, екіжақты диплом (бакалавриат, магистратура, докторантура) бағдарламалары бойынша Қытай, Оңтүстік Корея, Германия, Франция, Ресей т.б. елдермен келісімшарттар жасауда аса көрегендік саясат ұстанды деп айта аламыз. Осындай ұтқыр саясаттың нәтижесінде соңғы төрт жылда біздің факультеттің 100-ден астам студенттері жоғарыда аталған елдердің жоғары оқу орындарында білім алуға мүмкіндік алды. Міне, бұл өз елінің жастарынан білікті және халықаралық стандартқа сай мамандар дайындау тұрғысындағы болжампаздық, ұлтжандылық стратегиялық ұстанымның нәтижесі деп білеміз.

Сәлима Сағиқызы – университет қамын көп ойлайтын іскер басшы, олай дейтініміз, сонау Кеңс өкіметі заманынан бері он бес жылдай уақыт қаражатсыз тұралап қалған сегіз қабат оқу ғимаратын мемлекеттен бірде-бір тиын сұрамай-ақ

университет қаржысының есебінен небары 3-4 жылдың ішінде аяғынан тік тұрғызып, қолданысқа берді. Бұл, әрине, ұлы азаматтық іс болғанына куә болды. Сол ғимараттың ашылу салтанатына қатысқан, министрлік, қалалық, аудандық әкімдік басшылары мен университеттің профессор ақсақалдарының ризашылық пікірінде Сәлима Сағиқызының осы бір іскерлік-менеджерлік қуатын ер-азаматқа, енді бірде ер-азаматтан асқан батырлыққа балап жатты, ол да ақиқат баға. Бұл – біздің көзіміз көрген шындық. Содан соң университет спорт залын қайта тұрғызып, қазіргі талапқа сай жарактандыруы, студенттердің жатақханасын күрделі жөндеуден өткізін, жиһазын қайта жаналау ер-азаматқа бергісіз, өз оқу орнына деген жанашырлық деп білеміз.

Университет профессор-оқытушылар құрамына, студенттерге қамқорлығы тұрғысынан алғанда Сәлима Сағиқызы – басшы гуманист. Жыл сайын үздік оқитын, қоғамдық белсенділігі жоғары, әлеуметтік жағынан қорғауды қажет ететін студенттерге арнаулы (Президенттік, Абылай хан, Ректор т.б.) стипендиялар тағайындауда барынша адамгершілігі пен нағыз жанашырлық қасиет танытып отырады. Менің соңғы жеті жыл декандық қызметімде Сәлима Сағиқызы алдына қандайда бір әлеуметтік-материалдық жеңілдік сұрап барған студент ата-аналарының өтінішін кері қайтарған емес. Қайткенде де мәселені білім алушының пайдасына қарай шешіп, оларға жеңілдік жасап отырады. Бір ғана мысал келтірейін, 2012 жылдың желтоқсан айында әскери іс-сапарда ұшақ апаты қаза болған, әскер қызметкерінің ұлы Тұрсынов Рустамға ректор өз грантын дереу тағайындауы сол азаматтық қасиеттің символы деп білеміз.

Студенттердің жатаққанадағы тұрмысына ерекше көңіл бөледі. Онда әлеуметтік-санитарлық нормалардың сақталуын жіті қадағалап, бақылауда ұстап отырады. Жыл сайын жатаққанаға тапсырыс берушілердің өтініші жүз пайыз қанағаттандырылуын қадағалап отырады және жүзеге асып та жатыр. Сонымен бірге ондағы компьютерлік бөлмелердің ғаламтормен қосылуын қамтамасыз етуде. Қорыта айтқанда Сәлима Сағиқызы қазақтың әділ де іскер, көреген де парасатты басшы қыздарының бірегейі деп ауыз толтырып айта аламыз.

РАЗДЕЛ 1
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ
И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

УДК 327.7

Z. Shaimardanova, doctor on history,

R. Abiyev, master candidate,

Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages,
Almaty, Kazakhstan

THE SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION IN CHINA'S
ENERGY STRATEGY

Today, China, which has the fastest growing economy and the most promising large market in the world, is becoming a significant player in the global energy market. High dynamics of energy consumption forces the Chinese government intensified to design sustainable energy strategy for the country's energy security and conservation of energy security. Issues related to the problems of energy cooperation between China and the countries of the SCO, especially Russia, have been considered in a number of Chinese and Russian scientists. Despite the fact that in the field of energy cooperation between China and the countries of the SCO received a significant result, many aspects of this cooperation are poorly investigated. To determine the potential of forms and mechanisms of cooperation in the fuel and energy complex have a great value.

Keywords: Shanghai Cooperation Organization, China, Kazakhstan, Russia, energy strategy

Energy resources are one of the most important factors in the development of mankind, play a strategic role in the implementation of state policy in any country. Stable and uninterrupted supply of energy resources provide economic development and improve standards of living. Accordingly, the problem of the formation of energy policy and energy security. In recent decades, most countries seek to develop national

energy strategies to identify the most desirable areas of the state in the field of energy, improve energy security and economic efficiency of energy use, based on the domestic demand for, and use of external sources. Today, China, which has the fastest growing economy and the most promising large market in the world, is becoming a significant player in the global energy market. High dynamics of energy consumption forces the Chinese government intensified to design sustainable energy strategy for the country's energy security and conservation of energy security.

China's economic development is largely determined by the state of the fuel and energy complex (FEC) of the country, which is currently being reformed. The most significant problems FEC China are the high dependence of the country's energy consumption of coal (70% of primary energy consumption in the balance sheet of the country), pollution, low energy efficiency, poor infrastructure. The critical situation is with oil. Half of China's oil consumption has to import, and the growing dependence on oil imports is increasing every year. The above problems are threatening China's energy security and, therefore, the Chinese economy. Therefore there is an urgent need to develop China's energy strategy in response to changing trends in the global energy market. Currently, most of the energy supply in China comes from unstable regions of the Middle East and Africa, which is recognized by Chinese analysts factor weakening the country's energy security. In this connection, the problem is put forward to increase the supply of energy resources from Russia and Central Asia (CA). There are fewer risks of instability, in addition, these countries border with China.

In 2001 was founded the Shanghai Cooperation Organization (SCO) member countries which are Russia, China, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan and Tajikistan. Of all the possible areas of cooperation between China and other SCO member states energy cooperation is extremely promising. Today, the Chinese energy market is evolving rapidly. It seek to many countries and large companies. Russia and the Central Asian countries is also stepping up cooperation with China in the energy

sector, which is not only bilaterally, but also in the format of integration groupings - in the framework of the SCO, which are the main binding force is Russia and China.

Issues related to the problems of energy cooperation between China and the countries of the SCO, especially Russia, have been considered in a number of Chinese and Russian scientists. Despite the fact that in the field of energy cooperation between China and the countries of the SCO received a significant result, many aspects of this cooperation are poorly investigated. Is to determine the potential of forms and mechanisms of cooperation in the fuel and energy complex. It's very significantly to define the role of the SCO as a supplier of energy resources in the emerging China's energy strategy and also:

- to investigate the status and trends in the global energy market;
- consider the objectives, priorities and main directions of the major players in the energy strategy of global energy markets, including the U.S., EU, Russia and OPEC;
- analyze the energy balance and the internal energy market in China, the state and prospects of development of the country's fuel and energy sector, in particular, the main problems in the fuel and energy sector, threatening China's energy security;
- identify internal and external areas emerging national energy strategy of China;
- determine the status and future directions of bilateral cooperation between China and Russia and the Central Asian countries in the energy sector;
- to evaluate the possibility of a multilateral energy cooperation within the SCO framework.

We suppose that although global oil and gas reserves can meet the demand for over a hundred years, due to different centers of production and consumption of oil and gas resources in the world and the sharp fluctuations in the price, there are several threats to the energy security of individual countries and the world at large. Based on the analysis of the global energy market and energy potential we can assume that by 2030 oil will retain its dominant position in the energy mix, natural gas consumption is expected to grow at the fastest rate in relation to other primary

energy sources in connection with the substitution of coal with natural gas and nuclear power, coal's share in the global energy mix will decrease gradually, in the sector of energy consumption at the fastest pace of increase consumption of gas and renewable energy sources. In the world consumption energy decrease the share of OECD countries will increase significantly the share of Asia Pacific and South Asia, mainly China and India [1]. Currently, in many countries, developed and implemented energy strategy as part of the national development strategy to ensure a reliable energy supply. The energy strategy includes two parts: the internal strategy and external strategy. For internal strategies can be classified as problem management and development of energy resources Energy in the country, the problems of energy conservation and development of alternative energy sources. External strategy is to ensure the country's robust, diversified and affordable energy resources, mainly oil and gas. Analysis of the energy strategy of the major players in the global energy market (the U.S., EU, Russia and OPEC) shows that for the consuming of energy in the energy strategy is primarily concerned with ensuring uninterrupted long-term supply of energy at reasonable prices. The purpose of the energy strategy energy-exporting countries is to preserve the energy sovereignty over their resources, providing a stable and long-term nature of the revenues from the export of energy resources, increase investment in the energy industry, etc. Meanwhile, the international energy cooperation is an integral part of the entire system's energy strategy to ensure energy security.

Both internal and external content of China's energy strategy is due to an imbalance of high economic growth rates and constant lack of energy. It is the lack of domestic energy resources, unbalanced structure of energy supply and demand, the problems associated with the use of energy resources, such as poor infrastructure, low energy efficiency, pollution, determine the main directions of the state policy in the field of energy [2, p.440].

China's long-term energy strategy has not yet received final clearance and can be fully analyzed only on the basis of a comprehensive review of existing programs

relating to various areas of the energy industry. The main directions of China's energy strategy include energy conservation, development of domestic energy resources, the development of renewable energy sources, the use of scientific and technological progress, environmental protection, improvement of emergency response and increased international cooperation. China wants to present to form an energy strategy for the long term, which help support a comprehensive energy policy of the country and to regulate, as the development of fuel and energy, and the socio-economic development of the country as a whole. Chinese leaders are also wary of an increase in imports of hydrocarbons and energy trying to expand international cooperation to ensure the energy security of the country. The result of this is how to attract foreign investment in the energy industry of China and active support Chinese energy companies abroad. To the expansion of energy cooperation between the most promising partner for China is Russia. Interstate and intergovernmental agreements formed the legal framework for energy cooperation between the two countries. Perspective directions of energy cooperation between China and Russia include: long-term supplies of Russian energy resources in China - the construction of oil and gas pipelines, electricity trade and cooperation in the peaceful uses of nuclear energy.

In China's energy strategy increasingly prominent place occupied by the countries of Central Asia and their transit potential and energy resources. In the process of providing energy security by diversifying energy imports and changes in the energy mix of the country, the Central Asian countries can play a strategic role [3]. Energy cooperation between China and the Central Asian countries is diverse, including exploration and production of energy, the construction of transit infrastructure, production and transmission of electricity. Strategy importance have an important pipeline "Kazakhstan - China" and the gas pipeline "Turkmenistan - China" to allow China to diversify energy transport routes to reduce dependence on imports from the Middle East. Although energy cooperation China and the SCO is now carried out on a bilateral level, however, the question of giving him a collective format. The idea of SCO Energy Club is to create a consultative and coordinating

body for adapting the energy needs of member countries and contributing to the promotion of energy resources and products of the SCO regional markets. In the framework of the SCO member states collectively interact to intensify multilateral energy projects, and to resolve disputes arising from the conflicts of interest of member countries, energy products, and the member states, their consuming.

As conclusion:

1. The expansion of energy cooperation between the most promising partner for China is Russia. Interstate and intergovernmental agreements formed the legal framework - for energy cooperation between the two countries. Perspective directions of energy cooperation between China and Russia include: long-term supplies of Russian energy resources in China, the construction of oil and gas pipelines, electricity trade and cooperation in the field of peaceful uses of nuclear energy.

2. In China's energy strategy is increasing the value of Central Asia, the most important element of which – energy resources and transit potential of the region. In the process of providing energy security by diversifying energy imports and changes in the structure balance of energy resources, the Central Asian countries can play a strategic role. Energy cooperation between China and Central Asian countries show varied, including exploration and production of energy, the construction of transit infrastructure, production and distribution of electric power. An important strategic value have the pipeline "Kazakhstan - China" and the gas pipeline "Turkmenistan - China" to allow China to diversify its energy imports in order to reduce dependence on imports from the Middle East.

3. Although energy cooperation China and the SCO is now carried out on a bilateral level, but time itself raises the question of giving it a collective format. The idea of SCO Energy Club is to create a consultative and coordinating body for adapting the energy needs of member countries and contributing to the promotion of energy resources and products of the SCO on the trans-regional markets. In the framework of the SCO countries members can collectively work together to enhance

the multilateral energy projects, and resolve disputes arising from conflicts of interest of member countries, energy products, and the member states, their consuming.

References

1 Tyler, Roney. The Shanghai Cooperation Organization: China's NATO? // The Diplomat. – 2013. - September 11: [Электронный ресурс]. - Режим доступа URL: thediplomat.com - (Дата обращения 17.11.2013).

2 Zhao Huasheng. China's View of and Expectations from the Shanghai Cooperation Organization // Asian Survey. – 2013. - № 3. – P.436-460.

3 China, Central Asia and the Shanghai Cooperation Organization / by Sarah Batiuk and Joanna Yu Taylor: [Электронный ресурс]. - Режим доступа URL: <http://cftni.org/2013.09.23-ShanghaiCooperationOrganizationFinal.pdf> - (Дата обращения 24.11.2013).

3. Шаймарданова, Р. Абиев

Шанхай Ынтымақтастық Ұйымы

Қытай энергетикалық стратегиясында

Бүгінгі таңда Қытай қарқынды дамып отырған экономикасымен және келешегімен мол үміт күттіретін нарығымен, әлемдегі энергетикалық нарықта зор ойыншылардың біріне айналды. Энергияны пайдалану динамикасы - қытай үкіметін энергетикалық қауіпсіздікті және елдегі энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында тұрақты энергетика стратегиясын дамытуға міндеттеп отыр. Қытай және ШЫҰ елдері арасындағы, әсіресе Ресеймен, энергетикалық ынтымақтастық мәселелерімен байланысты сұрақтарды біраз қытай және ресейлік ғалымдар қарастырды. Қытай және ШЫҰ елдері арасындағы маңызды нәтижелері бар энергетикалық ынтымақтастықтың дамуына қарамастан, бұл ынтымақтастықтың көптеген аспектілері жете зерттелмеген. Сондықтан да, отын-энергетикалық кешендегі ынтымақтастықтың пішіні мен механизмдерінің шамасын анықтаудың маңызы зор.

З. Шаймарданова, Р. Абиев

**Шанхайская организация сотрудничества
в энергетической стратегии Китая**

Сегодня Китай с быстрорастущим ростом экономики и наиболее перспективно развивающимся рынком в мире становится заметным игроком на мировом энергетическом рынке. Динамика потребления энергии обязывает китайское правительство развивать стратегии устойчивой энергетики для обеспечения энергетической безопасности и сохранения энергетической безопасности в стране. Вопросы, связанные с проблемами энергетического сотрудничества между Китаем и странами ШОС, особенно с Россией, были рассмотрены некоторыми китайскими и российскими исследователями. Несмотря на факт развития энергетического сотрудничества между Китаем и странами ШОС, имеющие некоторые значимые результаты, многие аспекты этого сотрудничества слабо изучены. Поэтому выявление потенциала форм и механизмов сотрудничества в топливно-энергетическом комплексе имеет большое значение.

УДК 327.3:339.9(470)

С.Ж. Сапанов, д.и.н.профессор, кафедра МО

К.М. Мухамбеталиев, к.ф.н., профессор

кафедра история Казахстана и общественных наук

г. Алматы КазУМОиМЯ им. Абылай хана,

РОССИЯ И КАЗАХСТАН В ИЕРАРХИИ ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИХ ПРИОРИТЕТОВ КНР

В статье рассматриваются актуальные проблемы между РФ и КНР, а также между РК и КНР. Показана эволюция внешнеполитических приоритетов и роль РФ и РК в внешнеполитической иерархии КНР. Авторы отмечают актуальность торгово-экономических и политических вопросов взаимоотношений между соседними государствами. Уделяется внимание и проблемам региональной безопасности.

Ключевые слова: Китай, Евразия, китайская политика безопасности, внешнеполитическая концепция, нефтяная политика, геоэкономика, геостратегия

Казахстанский Институт Стратегических Исследований при Президенте РК делит внешнеполитическую активность Китая на три группы проблем:

- Глобальные – оценка Китаем глобализации и своего места и роли в ней; китайско-американские отношения и отношения между КНР и Западом в целом; ВТО и международная торговля; геоэкономические проблемы; стратегия КНР в АТР; китайская политика безопасности;

- Политика КНР в Азии – китайско-индийские, китайско-пакистанские отношения; ЮВА и Южная Азия во внешнеполитической стратегии КНР; Северо-Восточная Азия и интересы Китая; Средний и Ближний Восток;

- Китай и Евразия – китайско-российские отношения; стратегия Китая в Центральной Азии; энергетические и коммуникационные проекты КНР во внутренней Евразии [1]. При этом следует отметить, что в китайской внешней политике отсутствует единое направление «СНГ», таким образом, все 12 стран

выступают самостоятельными единицами международного права для китайского руководства. На первый план, как среди СНГ, так и в масштабе общей внешнеполитической концепции, несомненно, выходит Россия, занимая среди приоритетов признанное второе место после США. Это подтверждается неоднократными упоминаниями китайских политиков в своих выступлениях.

Интересная ситуация до недавнего времени обстояла в политике Пекина в Центральной Азии – она здесь отличалась чрезвычайной осторожностью и сдержанностью, даже некоторой дистанцированностью. Это, в первую очередь, объяснялось тем, что, отдавая больший приоритет сложившихся дружественных отношений с Россией, Китай признавал ее естественную сферу влияния в этом регионе. Традиционно международные аналитические круги воспринимали центральноазиатскую политику Китая как отражение его стремления обеспечить себе «стратегический тыл». Соответственно место региона во внешнеполитической иерархии Пекина было невысоким. Великие державы сохраняли за собой приоритет во внешних контактах Пекина, а приграничные государства, согласно официальной концепции, оставались на третьем месте, после развивающихся стран [2]. Однако, по мере осознания реальной мощи РФ, а также ее политического и экономического присутствия в ЦА, китайское правительство все более увереннее действовало в этом регионе. После развернувшейся здесь после 11 сентября 2001 г. глобальной антитеррористической кампании и последовавшим размещением войск США у китайских границ ситуация кардинально изменилась. Более того, активизации Пекина в ЦА не меньшей мере способствовали т.н. оранжевые революции, по сути, государственный переворот в Кыргызстане (2005, 2009) и трагические события в Андижане (Узбекистан, 2005), что поставило под угрозу безопасность и стабильность на северо-западных окраинах Поднебесной. По мнению казахстанских исследователей, «разворот» к ЦА сам по себе можно считать сенсацией в китайской внешней политике, так же, как и участие Китая в ШОС.

Новые принципы внешнеполитической стратегии Пекина официальное оформление получили во второй половине 2002 года на XVI съезде КПК. Из множества сформулированных там направлений непосредственно стран ЦАР касаются:

1) начало нового этапа взаимодействия и сотрудничества между Китаем и странами так называемого «третьего мира», что в трактовке официальных лиц КНР подразумевает продолжение политики построения развитого общества в Китае путем активного поддержания многообразия мира и всяческого содействия развитию более тесного сотрудничества с развивающимися странами;

2) установление этапа сравнительно хороших отношений КНР с приграничными государствами; хотя, на взгляд китайского руководства, современные отношения с различными странами, с которыми у КНР имеется общая граница, отличаются многообразием, все они строятся на основе конструктивного взаимодействия и приносят важные результаты для экономики и безопасности Китая;

3) начало этапа оживления внешнеполитического диалога в многостороннем формате, что по мнению китайских лидеров, во многом определяет совместные международные отношения (в докладе съезду был особо сделан акцент на процесс эволюции ШОС, который, как было сказано, отражает новую роль многостороннего сотрудничества для дела укрепления безопасности);

4) важная роль Китая в международной антитеррористической борьбе [3].

Сегодня мы можем говорить о все возрастающей роли РФ и стран ЦА/Казахстана в иерархии внешнеполитических приоритетов Пекина.

Российская Федерация во внешней политике КНР

Китай в своей российской политике преследует следующие цели: добиться реализации трубопроводного проекта из Восточной Сибири к своему тихоокеанскому побережью, обеспечить себе доступ к Японскому морю через

территорию РФ, интенсифицировать трансграничную торговлю на выгодных для себя условиях (бартер, неконтролируемый бестамованный импорт ресурсов), обеспечить расширение китайской торговли и китайского экономического присутствия во внутренних районах России, добиться политического решения вопроса об экспорте китайских трудовых ресурсов в РФ, добиться новых территориальных уступок от России, начать демографическую экспансию, усилить свое влияние в ШОС, постепенно вытеснять Москву от решения проблем в Центральной Азии, использовать российский фактор в своих отношениях с США [4].

Как утверждают российские исследователи, в отношениях России и КНР полностью и окончательно снят вопрос о взаимной угрозе. Это закреплено на договорно-правовом уровне. В Совместной декларации об основах взаимоотношений между РФ и КНР от 18.12.1992г. подчеркивается, что «... все спорные вопросы между двумя государствами будут решаться мирными средствами. Они не будут прибегать к силе или угрозе силой в какой бы то ни было форме в отношении друг друга, в том числе с использованием территорий, территориальных вод и воздушного пространства третьих стран... ни одна из Сторон не будет участвовать в каких-либо военно-политических союзах, направленных против другой Стороны, заключать с третьими странами каких-либо договоров и соглашений, наносящих ущерб государственному суверенитету и интересам безопасности другой Стороны» [5].

Ряд подписанных в дальнейшем документов подтверждает отсутствие угрозы со стороны государств по отношению друг к другу. В Договоре о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве между РФ и КНР от 16 июля 2001 г. «в юридической форме закреплена мирная идеология двух государств и их народов: навеки друзья и никогда – враги» [6].

Отвечая на вопросы корреспондента газеты «Женьминь Жибао», экс-министр иностранных дел РФ Иванов И.С. сказал: «Для многовекторной внешней политики России отношения с Китаем представляют собой

самостоятельную величину, не подверженную каким-либо конъюнктурным изменениям. Это – наш безусловный приоритет» [7].

Согласно Декларации от 21 декабря 2003 г. «Российская сторона подтверждает, что правительство КНР является единственным законным правительством, представляющим весь Китай... Россия неизменно признает, что Тибет – неотъемлемая составная часть Китая. Китайская сторона поддерживает усилия Российской стороны по борьбе с чеченскими террористами и сепаратистами».

В сфере экономического сотрудничества между этими государствами установлены перспективные положительные отношения. В то же время обороты взаимной торговли в начале 2013 г. вышли на новые рубежи, в экономическом сотрудничестве рывок еще не произошел. Китайские инвестиции в российскую экономику не превышают 300 млн. долл., уступая особенно сильно японским, если учитывать портфельные и ассоциированные формы японских вложений.

Например, в 2003 году объем товарооборота между Россией и Китаем достиг 15,7 млрд. долл. США, при этом положительное сальдо России составило 3,7 млрд. долл.

В основном нефть доставляется в Китай железнодорожным транспортом. Перевозки нефти по Транссибирской магистрали из России в Китай в 2005 году выросли более чем на треть и превысили 7,6 млн. тонн. На 68%, достигнув 5,2 млн. тонн, транспорт углеводородного сырья увеличился через пограничный переход Забайкальск-Маньчжурия. Россия оказывает Китаю содействие в области ядерной энергетики – сооружении атомных электростанций в провинции Цзянсу и разработке урановых рудников, а также в сфере электроэнергетики (выполняются контракты на поставку 16 энергоблоков для семи ТЭС). Наиболее перспективным представляется сотрудничество в разработке нефтегазовых месторождений Сибири и Дальнего Востока и прокладке трубопроводов для снабжения энергетическим сырьем северо-

восточных провинций КНР. Рамочное соглашение о намерениях поставки природного газа с Ковыктинского месторождения близ Иркутска через Монголию в Китай было подписано высшими должностными лицами двух стран еще в 1997 г. Однако цена проекта (около 10 млрд. долл.) усложняет привлечение финансовых инвестиций. Наиболее реальными участниками консорциума по реализации амбициозных энергетических проектов были бы Япония и Республика Корея, однако обе эти страны заинтересованы в комплексном решении проблемы доставки российского энергетического сырья не только в Китай, но и к ним. Несмотря на эти сложности, взаимодействие в области энергетики продвигается вперед. Планируется строительство нефтепровода «Россия-Китай». «Газпром» совместно с компанией «Ройял Датч Шелл» выиграл тендер на прокладку трубопровода из Западных районов Китая в Шанхай. Так министр иностранных дел России Сергей Лавров сообщил, что в ближайшее время будет начата реализация проекта по строительству ответвления газопровода на Китай. По мнению президента РФ В.В. Путина Россия построит нефтепровод из Восточной Сибири на тихоокеанское побережье, если проект будет реализован, то он позволит существенно увеличить объемы нефти, поставляемой из России в Китай.

Военно-техническое сотрудничество между Россией и Китаем весомее их обоюдной торговли не только в стратегическом, но и в экономическом отношении [8]. КНР стала ведущим покупателем российского вооружения. В тяжелый для экономики РФ переходный период (с 1992 по 1997 гг.) Пекин приобрел оружия на сумму приблизительно в 6 млрд. долл. (в среднем около 1 млрд. в год). В российские поставки входят различные типы боевых самолетов, в частности СУ-27, которых до 1996 г. Китаю было продано 46 единиц. Затем Китай приобрел лицензию на участие в строительстве, а позже и на производство, 200 самолетов этого типа. Для этой цели в Шэньяне после 1996 г. были построены производственные корпуса [9]. В 1999 г. после четырехлетних переговоров, Россия изъявила готовность поставить Китаю 60 новых

истребителей СУ-30 на сумму 2 млрд. долл. Эта закупка была расценена как значительное увеличение боевой мощи Китая, имеющее немаловажное значение в случае военной конфронтации с Тайванем [10]. С 1999 г. начинается новая волна закупок военно-воздушной техники. Весьма важным элементом российско-китайского военно-технического сотрудничества стала также передача отдельных подсистем и агрегатов для использования в национальных китайских проектах. Речь идет в первую очередь о бортовых радарах и современных авиационных двигателях. Отдельно следует упомянуть поставки российской техники для китайских ПВО.

Почти во всех областях сотрудничества действуют межправительственные, межведомственные и межрегиональные комиссии [11]. В период с 18 по 25 августа 2005 г. на территории России и Китая состоялись первые в истории отношений двух стран совместные антитеррористические учения «Мирная миссия-2005», в которых приняли участие около 10 тыс. военнослужащих и военно-воздушных сил, военно-морских сил, военно-десантных войск и сухопутных войск, в том числе с российской стороны – 1800 человек [12].

Существенным позитивным потенциалом обладает сотрудничество РФ и Китая в политико-дипломатической сфере, в первую очередь, в решении таких глобальных международных проблем, как разоружение, ограничение стратегических наступательных вооружений, сохранение режима нераспространения ядерного оружия и технологий создания средств его к цели, реформирование ООН, общая позиция по проблеме Сирии и др. По словам российского исследователя Шлындова А., Россия и Китай в целом одинаково трактуют понятие «терроризм». Они включают в него не только собственно террористические действия, но и экстремистскую и сепаратистскую активность, которые США и другие страны Запада отождествляют с национально-освободительным движением, борьбой так называемых поработенных наций за свободу и независимость [13]. Россия и Китай «выступают против увязывания терроризма с конкретными государствами,

нациями и религиями, а также против двойных стандартов в вопросах борьбы с терроризмом» [14]. В политической области в настоящее время обе страны являются членами Совета безопасности ООН, принимают участие в шестисторонних переговорах по ядерной проблеме Северной Кореи и являются членами Шанхайской организации сотрудничества [15].

После разрушения США Договора по ПРО новым рубежом сотрудничества по налаживанию совместных действий России и Китая на международно-правовом поле с целью недопущения получения Вашингтоном решающих преимуществ в стратегических ядерных средствах стало противодействие милитаризации космоса. Российские и китайские представители тесно сотрудничают в Генеральной Ассамблее ООН и на Постоянной конференции по разоружению в Женеве по всему комплексу вопросов, затрагивающих проблему недопущения милитаризации космоса [16].

Касаясь проблематики иранской ядерной программы, ставшей наиболее актуальной сегодня, также следует подчеркнуть идентичность позиций двух стран. В российский прессе после переговоров с министром обороны Китая Цао Ганчуанем вице-премьер, министр обороны РФ Сергей Иванов заявил: «И Россия, и Китай стремятся к политико-дипломатическому урегулированию этой проблемы. Ее необходимо решать, никакой альтернативы переговорному процессу в этом вопросе нет» [17].

Как России, так и Китаю приходится поддерживать с Ираном близкие отношения, за которыми стоят главным образом интересы в сфере энергоресурсов и коммерции. Такие отношения сохраняются, несмотря на растущее беспокойство международной общественности по поводу поведения Тегерана и настойчивые призывы к принятию мер со стороны США и стран ЕС. Как считает автор, даже если удастся убедить Китай дать согласие на передачу иранского досье в ООН, он вряд ли поддержит какие бы то ни было санкции, мешающие его торговым отношениям с Ираном - которые большей частью заключаются в импорте нефти. Актуальной проблемой в двухсторонних

отношениях является вопрос депопуляция некоторых районов Дальнего Востока. Как считают китайские политики, российское руководство должно все более отчетливо осознавать, что депопуляция некоторых районов Дальнего Востока диктует необходимость воспроизводства рабочей силы, в частности, за счет использования китайских трудовых ресурсов [18]. Между тем, никакой демографической экспансии в России не существует. Данное утверждение подкрепляется и официальными сведениями, и результатами полевых исследований, и экспертными оценками. Общее число китайцев в России специалисты и Москвы, и Дальнего Востока оценивают в пределах 200-500 тыс. человек. Средний ежегодный миграционный прирост численности китайцев за 1998-2002 гг., в соответствии с данными Госкомстата, равнялся 12,6 тыс. чел. [19]. На Дальнем Востоке проживает, по оценке директора Института археологии и этнографии народов Дальнего Востока РАН В.Л. Ларина, 25-30 тыс. китайцев [20]. В Приморском крае, где доля китайцев в общей численности населения особенно велика, в любой отдельно взятый день она, согласно подсчетам, составляет 0,3-1,1% населения края [21].

Нет никаких оснований говорить и о наличии демографической экспансии в виде нелегальной иммиграции. Еще в середине 1990-х гг. правительством был принят целый ряд мер, позволивших взять под контроль прежде неуправляемый поток мигрантов из Китая. Были введены в практику массовые проверки на предмет соблюдения паспортно-визового режима, административные наказания и депортация нарушителей. В результате доля лиц, своевременно возвращающихся в Китай, приблизилась к 100% [22].

Казахстан во внешней политике Китая

Президент Казахстана Нурсултан Назарбаев на днях дал интервью китайским СМИ - информационному агентству Синьхуа, газете «Жэньминь жибао» и международному радио Китая об отношениях с Китаем. В своем интервью глава государства определил несколько ключевых факторов, которые делают наши отношения особенными. Во-первых, это многообразие и

эффективность форматов взаимодействия. Оно включает не только прямое двустороннее сотрудничество. Мы тесно работаем в рамках международных и региональных организаций, в том числе ШОС и СВМДА. Все возникающие вопросы решаются в рамках переговоров. Налажена практика проведения регулярных консультаций в области безопасности, по ключевым региональным и международным проблемам. Наконец, важную роль играют регулярные контакты на высшем уровне - свидетельством чему и является нынешний визит председателя КНР. Во-вторых, наши отношения уже «взошли» на ту ступень, когда мы согласовали стратегические принципы сотрудничества и можем работать предметно, по конкретным проектам.

В-третьих, необходимо отметить многогранность нашего взаимодействия. Казахстан и Китай усиливают партнерство сразу в нескольких измерениях - политическом, экономическом, социальном, культурном. В одной только экономической сфере совместные проекты охватывают широкий спектр отраслей. Все это делает наши отношения гармоничными и, следовательно, более устойчивыми. Наконец, в последние годы стал отчетливо проявляться еще один важный аспект - выход казахстанско-китайского сотрудничества за рамки не только двух стран, но и региона Центральной Азии. Особенно это касается транспортной сферы, что вызвано объективными факторами.

Китай, будучи крупнейшей производственной площадкой мира, ведущим финансовым и экономическим центром планеты, наращивает торговые потоки, интенсивность которых в перспективе будет только усиливаться.

Казахстан, в свою очередь, благодаря уникальному геополитическому положению, обладает мощным потенциалом для организации транспортных путей, соединяя Азию с Европой. Проекты по созданию международных транспортных коридоров позволят превратить это естественное преимущество в реальность и интегрировать Казахстан в глобальную систему грузовых перевозок. При наземной транспортировке между Европой и Китаем через Казахстан расстояние уменьшается в 3,5 раза, по сравнению с морским путем.

Убежден, что будущее казахстанско-китайских отношений связано именно с реализацией масштабных инфраструктурных и энергетических проектов, оказывающих влияние на весь регион. В целом взаимодополняемость наших экономик, схожее видение по ключевым международным вопросам дают все основания полагать, что отношения будут развиваться очень динамично-отметил Н.А. Назарбаев. По мнению казахстанских экспертов за период с 1992 года казахстанско-китайские отношения прошли определенную эволюцию.

Например, за период 1992-2013 гг. Президент РК Н.Назарбаев совершил около 15 визитов в Китай [23]. Во время этих визитов были подписаны ряд совместных документов по ключевым вопросам: Так, 25.04.1994 г. и Дополнительным соглашением между РК и КНР о казахстанско-китайской государственной границе от 24.09.1997 года был решен вопрос о ее делимитации. 53 % оспаривавшихся территорий отошли к Казахстану [24]. 23 ноября 1999 г. в Пекине Председатель КНР Цзян Цзэминь и Президент РК Н. Назарбаев подписали Совместное коммюнике о полном урегулировании пограничных вопросов между РК и КНР [25]. 14 мая 2002 г. в Пекине был подписан Протокол о демаркации линии казахстанско-китайской государственной границы, ставящий точку в долгосрочном процессе урегулирования пограничного вопроса [26]. Согласно этим документам общая протяженность демаркированной казахстанско-китайской границы составляет 1782 км, из них 1215 км приходится на сухопутную границу и 566 км – на водную. Линия границы обозначена 559-ю пограничными знаками [27]. Совместная декларация об установлении и развитии стратегического партнерства от 4 июля 2005 г., Договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве от 23 декабря 2002г., Программа сотрудничества на 2003-2008 годы от 3 июня 2003 года и Комитет по сотрудничеству, созданный 2 июля 2004 года, являются базисной основой двусторонних отношений, направленных на долгосрочное стабильное развитие стратегического партнерства между РК и КНР. Сегодня реализуются такие крупные инфраструктурные проекты, как

строительство и эксплуатация нефте- и газопроводов, автодорога «Западный Китай-Западная Европа», «Международный центр приграничного сотрудничества Хоргос», новый железнодорожный переход Алтынколь-Хоргос, транспортно-логистический комплекс СЭЗ «Хоргос-Восточные ворота». Их реализация значительно расширит транзит товаров из Китая через казахстанскую территорию в страны Европы, Центральной Азии, Кавказа, Ближнего Востока, Персидского залива и в обратном направлении. По мнению казахстанского исследователя А. Каукенова, начальный этап экономических отношений Казахстана и Китая характеризовался довольно высокими темпами роста. Если в 1986 году объем торговли между Казахстаном и Синьцзяном составлял всего \$3 млн., то в 1987 – \$11,8 млн., а в 1989 – уже \$45,6 млн.

К 1991 году, то есть непосредственно перед получением Казахстаном независимости, его экономические отношения с Китаем были сравнительно слабо развиты. КНР стала одним из главных торговых партнеров Казахстана после развала Советского Союза, так 52% всего его экспорта в страны так называемого «дальнего зарубежья» приходилось на Китай.

В середине 1989 году между СУАР и Казахстаном было подписано соглашение об экономическом, техническом и торговом сотрудничестве на период 1989-1995 годы. Общая стоимость всех предусмотренных соглашением сделок составляла свыше \$1,5 млрд., а товарооборот между этими соседними регионами двух стран предполагалось довести к 1995 году до \$220-260 млн. В июле 1991 года в ходе визита Н. Назарбаева в СУАР КНР подписывается «Соглашение о принципах и основных направлениях развития сотрудничества между Казахской ССР и Синьцзяном». Кроме того, 31 июля 1991 года в Кульдже между Казахстаном и СУАР подписывается соглашение, предусматривающее так называемый «шоп-туризм», расчеты по которому осуществляются только в свободно конвертируемой валюте. В связи с распадом Советского Союза и перехода Казахской ССР в статус независимой республики, полностью обязательства по данным соглашениям не были

выполнены в запланированном объеме, однако интерес к развитию торгово-экономического сотрудничества с обеих сторон был очевиден. Таким образом, основные принципы и механизмы складывания экономических отношений между Казахстаном и Китаем были заложены еще в 80-е годы XX века. Именно в тот период стало очевидно, что основным торговым партнером Казахстана в КНР станет Синьцзян-Уйгурский автономный район. Кроме того, стала очевидной обоюдная заинтересованность в развитии торгово-экономического и научно-технического взаимодействия [28].

Уже в 2004 году товарооборот между Синьцзяном и Казахстаном достиг 3,3 млрд. дол. США, составив 58,3 процента общего внешнего товарооборота в автономном районе, или 73 процентов торговли Китая с Казахстаном. Синьцзян экспортирует в Казахстан главным образом продовольствие, томатный соус, сахар, хлопок, текстиль, одежду и т. п., а импортирует из Казахстана стальной прокат, химические удобрения, металлоконструкции и др.

По данным Агентства по статистике РК, на 1 ноября 2005 года в республике зарегистрировано 4000 малых совместных предприятий с участием китайского капитала, из них 2866 – действующие. Предприятия работают в различных отраслях экономики, в основном это: торговля, ремонт автомобилей и изделий домашнего пользования, транспорт и связь, обрабатывающая промышленность, производство и распределение электроэнергии, газа и воды, гостиницы и рестораны, финансовая деятельность, операции с недвижимым имуществом, аренда и услуги, сельское хозяйство и строительство.

Если товарооборот между РК и КНР за 2005 г. составил 3,7 млрд. дол. США, объем экспорта из РК в КНР – 2,4 млрд. дол., импорта – 1,3 млрд. дол. США. Удельный вес КНР в общем объеме товарооборота РК составляет 8,1%, в общем объеме экспорта – 8,7%, в общем объеме импорта – 7,2% [29].

В разрезе по товарным позициям грузов, перевозимых через переход «Дружба-Алашанькоу» - главные торговые ворота из Казахстана в Китай, она такова: цветные металлы – 9%, черные металлы – 26%, нефть – 15%, окатыши –

9%, химикаты – 1%, лес – 2%, ТНП – 5%, металлолом – 27%, удобрения – 4% [30]. Стратегическую цель к 2015 году увеличить объем взаимной торговли до 40 млрд. долларов США. Казахстан, как известно, обладает достаточно сильным военно-промышленным комплексом, оставшимся в этой республике после распада СССР, что позволяет ему уверенно чувствовать себя в этой непростой сфере взаимоотношений. Так, в течение 1998-1999 гг. была подписана серия соглашений о поставках китайским ВМС пробной партии торпед производства Казахстана, достигнутых в ходе контактов между высокопоставленными представителями вооруженных сил двух соседних азиатских стран [31, С. 119].

В целом, между Казахстаном и Китаем заключены соглашения на сумму более 9,5 млн. долл. Они предусматривали совместную разработку и освоение Актюбинского нефтегазового месторождения и месторождения Узень.

В 1997 г. КННК в конкурентной борьбе с рядом западных нефтяных компаний стала победителем тендера и получила 60% акций казахстанской компании «Актобемунайгаз». Официальная причина правительственного решения в пользу китайской компании – очень привлекательный для Казахстана пакет обязательств, который включал строительство трубопровода в Китай и участка трубопровода до границы с Туркменистаном и далее в Иран, а также обеспечение первоначальных инвестиций в проект реабилитации Узеньского месторождения [32, С. 119]. На настоящий момент завершено строительство магистрального нефтепровода протяженностью 962,2 километра, который соединяет Атасу (Казахстан) с пограничным пунктом Алашанькоу (Alashankou) на границе КНР и Казахстана. 25.05.2006 первая нефть из Казахстана по новому трубопроводу поступила в Китай. На первом этапе ежегодно по нему будет поставляться в Китай 10 миллионов тонн. Строительство нефтепровода было начато в сентябре 2004 года и завершилось в ноябре 2005 года. В реализацию этого проекта Китай и Казахстан вложили в общей сложности \$700 миллионов. По своей территории Китай проложил

нефтепровод Алашанькоу-Душаньцзы длиной 252 километра. В Душаньцзы находится нефтеперерабатывающий завод.

Казахстанско-китайское сотрудничество в нефтегазовой сфере нельзя назвать удачным. Так, в течение нескольких лет КННК не могла приступить к реализации проекта реабилитации Узеньского месторождения. В результате к восстановлению Узеня приступила компания «Казахойл». Нефть из Казахстана продолжает транспортироваться железнодорожными цистернами. В 2001 г. имел место конфликт, связанный с отказом Орского нефтеперерабатывающего завода (Россия) принимать на нефтепереработку актюбинскую нефть, поскольку неоднократные предупреждения Тюменской нефтяной компании, являющейся совладельцем Орского НПЗ, о необходимости переоформления лицензии и разрешения на поставку были проигнорированы менеджерами КННК. В результате остановилась добыча почти на сотне нефтяных скважинах, бюджет Актюбинской области понес убытки в размере 4 млн. долл. [32].

В настоящее время РК и КНР занимаются разработкой обоснования инвестиций (ОИ) по проекту строительства казахстанско-китайского газопровода. Проектная пропускная способность казахстанско-китайского газопровода, трасса которого пройдет по маршруту Атырау (Мака́т) - Актобе (Жана́жол) - Атасу - Алашанькоу, составит 30 млрд. кубометров в год. При этом первую очередь газопровода первоначальной мощностью не менее 10 млрд. кубометров в год планируется построить и ввести в эксплуатацию в 2009 году. Строительство и ввод в строй второй очереди запланированы на 2012 год, в результате чего ежегодная пропускная способность газопровода вырастет до 30 млрд. кубометров. Оптимальные объемы поставок газа будут определены в ходе разработки ОИ. Казахстан намерен поставлять свой газ на китайский рынок посредством данного газопровода не менее 30 лет. После завершения ОИ в случае технической осуществимости, экономической эффективности проекта, одобрения отчета по ОИ соответствующими государственными органами двух

стран "КазМунайГаз" и CNPC подготовят и заключат соглашение об основных принципах строительства газопровода Казахстан – Китай.

15 октября 2005 г. «КННК Интернешнл» и НК «КазМунайГаз» подписали меморандум о взаимопонимании, по которому последний приобретет часть акций "Петроказахстана" для стратегического контроля над освоением ресурсов полезных ископаемых в Казахстане и получения прав на совместное управление Шымкентским нефтеперерабатывающим заводом и его продукцию в равных долях. По оценкам лидеров двух стран, почти полное взаимопонимание достигнуто в вопросах обеспечения региональной безопасности. Через структуры Шанхайской организации сотрудничества (ШОС) Китай играет одну из ведущих ролей в решении этих вопросов. Между Казахстаном и Китаем действует Соглашение о сотрудничестве в борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом, подписанное 23 декабря 2002 года в Пекине. Активно контактируют правоохранительные органы и спецслужбы. Создан казахстанско-китайский Подкомитет по сотрудничеству в области безопасности. Проведены совместные антитеррористические учения стран - участниц ШОС. В рамках этого объединения создана Региональная антитеррористическая структура в Ташкенте. Наконец, нельзя не отметить и то обстоятельство, что 23 декабря 2002 года между Республикой Казахстан и Китайской Народной Республикой был подписан Договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве. Такого рода документ КНР имеет только с Российской Федерацией [33]. Председатель КНР Си Цзиньпин отметил, что Китай и Казахстан - добрые соседи и всесторонние стратегические партнеры. За 21 год со дня установления дипломатических отношений двусторонние связи развиваются быстрыми темпами. «В обеих странах рассматривают развитие взаимоотношений друг с другом своим внешнеполитическим приоритетом. Можно сказать, что китайско-казахстанские отношения сегодня находятся на небывалом высоком уровне, и в

развитии всестороннего стратегического партнерства двух стран открываются беспрецедентные шансы», - сказал глава Китая.

Накануне своего визита в Казахстан Председатель КНР отметил, что для дальнейшего плодотворного сотрудничества две страны определили стратегическую цель - увеличить объем взаимной торговли до 40 млрд. долл. США к 2015 году. По его словам, осуществление этой цели, разумеется, требует совместных усилий обеих сторон.

«Нам следует продолжить работать на взаимовыгодных началах, сохранить благоприятную динамику сотрудничества в нефтегазовой сфере и на этой основе полностью выявлять потенциал взаимодействия в таких несырьевых секторах, как сельское хозяйство, транспорт, высокие технологии, телекоммуникация и химпромышленность». На наш взгляд, одной из актуальных вопросов в двухсторонних отношениях является проблема репатриантов. В настоящее время, по различным источникам, в Китае казахская диаспора насчитывает около 1 млн. 980 тыс. человек и является самой многочисленной колонией наших соотечественников за рубежом. Казахи в основной массе проживают в Или-Казахской автономной области (Алтайском, Илийском, Тарбагатайском округах), в Мори-Казахском уездах СУАР КНР, Аксай-Казахском автономном уезде провинции Ганьсу, а также в небольшом количестве в Пекине. К сожалению, за последние годы в Китае сокращается сфера применения казахского языка в местных органах власти закрываются национальные школы. Наших соотечественников также беспокоит политика Пекина по ограничению рождаемости детей, что приведет к замораживанию численности казахского населения. Между консульскими департаментами внешнеполитических ведомств двух стран проведено восемь консультаций, которые дали практические результаты, в том числе в плане достижения согласия китайской стороны на определенные упрощения процедур по оформлению выездных документов для граждан КНР казахской национальности, защиты прав оралманов. В ходе консультации обсужден круг

вопросов, касающихся проблем диаспоры, перспектив сотрудничества в данной сфере двусторонних отношений. Необходимо отметить, что вопрос переселения казахских семей на историческую родину представляется довольно сложным и требует длительной и планомерной работы со стороны МИД РК.

Список литературы

1 Политика КНР на современном этапе: реалии и перспективы / Научное издание. – Алматы: Казахстанский институт Стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан, 2005. – С. 9.

2 Галямова В. Центральнаазиатский вектор политики КНР и перспективное воздействие Китая на безопасность региона. Казахстан и Китай: стратегическое партнерство. – Алматы: ИМЭП, 2006. – С. 101-102.

3 Галямова В. Центральнаазиатский вектор политики КНР и перспективное воздействие Китая на безопасность региона. Казахстан и Китай: стратегическое партнерство. – Алматы: ИМЭП, 2006. – С. 102-103.

4 Merry E.W. Russia and China in Asia: Changing Great Power Roles. – Washington, D.C.: American Foreign Policy Council, 2002. – 61 p.

5 Российская газета. - 1992. - 19 декабря. – С.3.

6 Проблемы Дальнего Востока. - 2001. - №5. – С. 12.

7 Иванов И.С. Россия в современном мире. Ответы на вызовы 21 века: Статьи и выступления. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2004. – С. 444.

8 Глаубиц И. Россия в Восточной Азии: стремление обрести влияние и право голоса. Внешняя политика от Ельцина до Путина / Пер. с нем.. – К.: Оптима, 2002. – С. 249.

9 Известия. – 1996.- 15 декабря.- С.4.

10 Глаубиц И. Россия в Восточной Азии: стремление обрести влияние и право голоса. Внешняя политика от Ельцина до Путина /Пер. с нем. – К.: Оптима, 2002. – С. 250.

11 Современные международные отношения и мировая политика: Учебник/ А.В.Торкунов, И.Г.Тюрин, А.Ю.Мельвиль и др.) МГИМО МИН России:Отв.ред. А.В.Торкунов. – М.:Просвещение: МГИМО, 2004. –С. 867-869.

12 Проблемы Дальнего Востока. – 2005.- № 6. – С. 19.

13 Шлындов А. О некоторых аспектах российско-китайского взаимодействия на международной арене // Проблемы Дальнего Востока. – 2006.- № 1. – С. 22.

14 Совместное российско-китайское коммюнике по итогам состоявшегося с 30.06 по 03.07.2005 г. визита в Россию Председателя КНР Ху Цзиньтао // Проблемы Дальнего Востока: 2005. - № 4– С. 9.

15 Михеев В. Внешняя политика Китая и современные вызовы для российско-китайских отношений // Проблемы Дальнего Востока. – 2003. - № 6. – С. 16-30; Гребенщиков Э. Россия – Китай. На перекрестках азиатской дипломатии // Азия и Африка сегодня. – 2004. - №9. – С. 9-12.

16 Шлындов А. О некоторых аспектах российско-китайского взаимодействия на международной арене // Проблемы Дальнего Востока. - 2006.- № 1. – С. 29.

17 Политика КНР на современном этапе: реалии и перспективы. Научное издание. – Алматы: Казахстанский институт Стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан, 2005. – С. 48

18 Гльбрас В.Г. Россия – в условиях глобальной китайской миграции. -М., 2004. – С. 34.

19 Ларин В.Л. Китайская миграция на Дальнем Востоке // Мост через Амур. Внешние миграции и мигранты в Сибири и на Дальнем Востоке. - М.- Иркутск, 2004. – С. 1096.

20 Алексеев М. Угрожает ли России китайская миграция? // Мировая экономика и международные отношения.- 2000. - №11. – С.99.

21 Ларин А. «Китайская экспансия»: мифы и реальность // Азия и Африка сегодня. – 2006. - № 3. – С.2.

22 Становление внешней политики Казахстана: история, достижения и взгляд в будущее. - Алматы: Институт мировой экономики и политики при Фонде Первого Президента РК, 2005. – С. 90.

23 Токаев К. Дипломатия Республики Казахстан. - Астана: Елорда, 2001. – С. 127.

24 Добрососедство / Под ред. К. Султанова. - Пекин, 2001. - С.233-234.

25 Документ о дружбе, сотрудничестве и взаимопомощи // Казахстанская правда. - 2002. - № 107.- С. 1.

26 Политика КНР на современном этапе: реалии и перспективы. Научное издание. – Алматы: Казахстанский институт Стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан, 2005. – С. 63.

27 А. Каукенов Казахстанско- китайские экономические отношения: механизмы и принципы: [Электронный ресурс]. – Режим доступа URL: <http://www.kazenergy.com/ru> - (дата обращения 21.11.2013).

28 Сабиров И. Торгово-экономическое сотрудничество Казахстана и Китая: проблемы и перспективы. Казахстан и Китай: стратегическое партнерство. – Алматы: ИМЭП, 2006. – С. 59.

29 Сыроежкин К. Казахстанско-китайское торгово-экономическое и инвестиционное сотрудничество: состояние и проблемы // Казахстан в глобальных процессах. – 2006. - №1.

30 Лузянин С.Г. Китай, Россия и Центральная Азия: разграничение региональных интересов. Китай в мировой политике. – М.: МГИМО; РОССПЭН; 2001. – С. 325.

31 Абишев А.Е. Каспий: нефть и политика. Второе издание. – Астана, 2004. – 380 с.

32 Политика КНР на современном этапе: реалии и перспективы. Научное издание. – Алматы: Казахстанский институт Стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан, 2005. – С. 6

33 Batyrsha-uly, Saylau. Kazakh diaspora: the present and Kazakhstan and contemporary world. – 005. - № 1(12).

С.Ж. Сапанов, К.М. Мухамбеталиев

ҚХР-ның сыртқы саясатындағы Ресей мен Қазақстан

Мақалада ҚХР Ресей мен Қазақстан Республикасының алатын ролі мен негізгі өзекті мәселелер қарастырылған. Ресей мен Қазақстан тарапынан жүргізіліп отырған саясаттың негізгі бағыттары анықталған. Сонымен бірге мақалада ҚХР мен РФ және ҚР арасындағы шешімін таппай отырған кейбір мәселелерге баға беріледі.

S.Zh. Sapanov, K.M. Mukhambetaliev

Russia and Kazakhstan in the hierarchy of foreign policy priorities of the PRC

This article discusses the current problems between Russia and China, as well as between Kazakhstan and China. In the article was displayed the evolution of foreign policy priorities and the role of the Russian Federation and the Republic of Kazakhstan in foreign China hierarchy.

The authors note the relevance of trade-economic and political issues of the relationship between the neighboring countries. They draw attention to regional security issues.

УДК 332:303.4

П. Сариева,

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТ университетінің магистранты

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ТӘЖІРИБЕСІНДЕГІ ТЕРРОРИЗМДІ ҚАРЖЫЛАНДЫРУҒА ТӨТЕП БЕРУ МЕХАНИЗМДЕРІ

Мақалада ланкестікпен күрестегі БҰҰ ролі жан – жақты сарапталады. Сонымен бірге «Эфмонт» және Базел комитетінің қызметтері қарастырылған.

Тірек сөздер: «қырғи-қабак» соғыс, есірткі және психотропты заттар, Халықаралық Валюта Қоры, ланкестікті қаржыландыру

XX ғасырдың 60 – 70 жылдары болған «қырғи-қабак» соғыстағы халықаралық жағдайдың бәсеңдеуі кезінде әлемдік қауымдастық биполярлы жүйе мен екі державаның конфронтациясынан басқа да халықаралық деңгейдегі мәселелердің орын алатынына көзі жетті. Есірткі және психотропты заттардың заңсыз айналымы, сонымен қатар басқа да халықаралық қылмыстардан түскен қаржыны жылыстыру мәселесі әлемдік масштабта таралып, сауда және қаржылық жүйелердің сенімділігі мен тұтастығына жаһандық деңгейде қатер төндірді. Есірткі заттардың саудасы мен басқа да қылмыстық әрекеттерден түскен қаржы банктер мен қаржылық мекемелер арқылы заңды айналымға еніп, осылайша қаржы секторының либерализациясына бағытталған саясатқа бөгет болды. Сонымен қатар бұл фактор рыноктың белгілі бір саласының тұрақсыздануының ең басты себебшісіне айналды.

Қазіргі таңда, мамандардың айтуынша, қаржыны жылыстырудың масштабтары жылына 1,3 триллион АҚШ доллары деңгейіне жетті. Сонымен қатар, 70-80-ші жылдармен салыстырғанда, мұндай табыстың тек 30%-ы есірткі сатудан түседі. Қазіргі таңда «есірткі долларларымен» қатар әлемде миллиардтармен есептелетін адам саудасы, заманауи технологияларды, компьютерлік бағдарламалық жабдықтауды, қару-жарақты сатудан қаржы

жасалуда. Сонымен қатар белгілі бір «аймақтық» мамандану орын алуда, мысалы, Тайландтың қаржылық жүйелері арқылы ресмилендірілетін ондаған миллиард доллардың 20 млрд-тан астамы (немесе 63%-ы) жезөкшеліктен, 4 млрд (12%) «есірткі долларлары», 2,4 млрд доллар (8%) қару-жарак контрабандасы, 5 млрд.-тан астамы (17%) басқа қылмыстардан табылуда.

Сипаты бойынша, қаржыны жылыстыру да, лаңкестікті қаржыландыру да құпиялылық жағдайында іске асады, сол себептен бұл құбылыстарға статистикалық сараптама жасау мүмкін емес. Қаржыны легитимдейтін және лаңкестікті қаржыланжыратын құрылымдар өздерінің қаржы айналымдарын ешбір құжаттық негізде тіркемейді. Сонымен қатар мұндай операциялардың көлемдерін анықтау олардың жаһандық масштабта іске асырылуы себебінен қиынға түседі. Қылмыскерлер өздерінің активтерін жасыруда сан алуан мемлекеттер мен олардың арасындағы қаржыны жылыстырумен күрес режимдері, алдын алу шаралары мен халықаралық серіктестіктегі алауыздықты пайдаланады. Сол себептен, қаржыны жылыстыру мен лаңкестікті қаржыландырудың жаһандық масштабтағы көлемін анықтау мүмкіндігі өте төмен болып табылады. Қаржыны жылыстыру мен лаңкестікті қаржыландырудың мемлекеттің экономикасына тигізетін әсері де қазіргі таңда өте елеулі де күрделі мәселе болып табылады.

Халықаралық Валюта Қоры әлемдегі барлық легитимделген қаражаттың көлемін әлемдік жалпы ұлттық өндірістің 2 – 5% көлемінде бағалайды. 1996 жылғы статистикалық мәлімет бойынша, бұл пайыздар 590 миллиардтан 1,5 триллион АҚШ долларына тең. Осылайша, бұл бағалау қаржыны жылыстыру мәселесінің елеулілігін көрсетеді.

Көптеген мемлекеттерде қаржыны жылыстыру мен лаңкестікті қаржыландырудың алдын алу, анықтау және жоюмен байланысты елеулі мәселелер байқалады. Бұл мәселелердің шешуі қаржыны жылыстату мен лаңкестікті қаржыландырудың сан алуан әдістер мен жүйелерінің пайдалануы қиындатылған. Мұндай әдістерге түрлі сипаттағы қаржылық ұйымдарды қамту,

көп түрлі қаржылық операцияларды іске асыру, делдал қаржылық кеңесшілердің қызметін пайдалану, бухгалтерлер, жалған компаниялар мен басқа да қызмет көрсетуші ұйымдарды, қаржыны аударуда бірнеше түрлі мемлекеттерді пайдалану, сонымен қатар түрлі құнды қағаздарды пайдалану жатады. Алайда, қаржыны жылыстыру негізінде өте қарапайым құрылым жатқаны мәлім. Бұл – қылмыстық жолмен жасалған қаражаттың заңсыз шығу тегін жасыру.

Лаңкестікті қаржыландыру сонымен қатар қарапайым концепция болып табылады. Оның мәні – лаңкестікті және лаңкестік актілерін әзірлеп, іске асыратын тұлғаларды қолдайтын кез-келген қаржылық іс-әрекеттер. Алайда, бұл термин әр мемлекетте саяси, діни және ұлттық факторларға байланысты түрлі жолмен талқылануы мүмкін.

Қаржыны жылыстыру мен лаңкестікті қаржыландырумен байланысты қаржылық операциялардың көп жағдайларда ортақ ерекшеліктерге ие. Солардың ең алғашқысы – олардың іске асырылуы тек жасырын түрде болуды талап етуі. Қаржыны жылыстырумен айналысатын тұлғалар қаржының қылмыстық шығу тегін жасыру үшін оларды ресми және заңды ағымдар арқылы өткізеді, ал лаңкестікті қаржыландырушылар заңды және заңсыз жолмен жасалған қаржыны оның қайнар көзі мен аяққы мақсатын жасырын етін тасымалдайды. Алайда, бұл екі үрдістің де нәтижесі бір – пайда түсіру.

Қаржыны жылыстыру кезінде қылмыскерлерге тиетін пайдасы болып оларға заңсыз табыс түсіретін қызметтің жасырын қалуы болып табылады. Лаңкестікті қаржыландырушылар үшін де пайда болып лаңкестік актілерді және стратегияны іске асыруға мүмкіндік беретін қаржының шығу тегі мен мақсатының жасырылуы табылады.

«Қаржыны жылыстыру» ұғымының көптеген талқыланулары бар. Көптеген елдерде бұл ұғымның 1988 жылы қабылданған БҰҰ-ның «Есірткі және психотропты заттардың заңсыз айналымымен күрес туралы» Конвенциясы (Вена конвенциясы) және 2000 жылы қабылданған «БҰҰ-ның

трансұлтты ұйымдастырылған қылмыспен күрес туралы Конвенциясында» қабылданған анықтаманы пайдаланады:

1. Кез-келген құқық бұзушылық, немесе құқық бұзушылық актісіне қатысу, немесе осындай актіге қатысушы тұлғаға көмек көрсету, шынайы шығу тегін жасыру мақсатында кез-келген мүліктің аударылуы немесе конверсиясы;
2. Кез-келген құқық бұзушылық, немесе құқық бұзушылық актісіне қатысу нәтижесінде түскен табыстың, оның шығу тегінің, қайнар көзінің, пайдалану әдісінің жасырылуы;
3. Кез-келген құқық бұзушылық, немесе құқық бұзушылық актісіне қатысу нәтижесінде пайда болған мүлікті иемдену [1, 3 бап].

Қаржыны жылыстырумен күрестің халықаралық құқықтық нормаларының негізін салушы болып танылған Қаржыны жылыстатуға қарсы күрестің қаржылық әдістерін әзірлеу тобы (әрі қарай – ҚЖКТ) «қаржыны жылыстыру» терминіне келесі анықтама береді: «қылмыстан түскен табысты легитимдеу және оның шығу тегін жасыру мақсатындағы операцияларды іске асыру».

Қаржыны жылыстырудың алғышарты болып табылатын қылмыс деп нәтижесінде жылыстырылатын қаржы пайда болатын қылмыстық әрекет айтылады. Вена конвенциясына сәйкес мұндай қылмыстар тізімі тек есірткінің заңсыз айналымына қатысты қылмыстық әрекеттер жатқызылған. Осылайша, есірткі саудасына қатысы жоқ қылмыстар, мысалы, алаяқтылық, киднэппинг (шантаж мақсатында адамды ұрлау) және ұрлық қаржыны жылыстатуға қатысты қылмыстар қатарына жатпайды. Алайда, уақыт өтісімен, қаржыны жылыстатуға байланысты қылмыстар қатарына тағы да бірқатар қылмыстық әрекеттердің жатқызылуы тиістігіне халықаралық қауымдастықтың көзі жетті. Сондықтан, ҚЖКТ және басқа да халықаралық ұйымдар Вена конвенциясы берген анықтамаға тағы да бірқатар байыпты қылмыстарды жатқызды.

ҚЖКТ өзінің қаржыны жылыстырумен күрестің қырық ұсынысына (әрі қарай – «Қырық ұсыныс») қаржыны жылыстатуға Вена және Палермо конвенцияларында берілген техникалық және заңгерлік анықтамаларды

енгізген, сонымен қатар бұл құжатта қаржыны жылыстыруға негіз бола алатын 20 қылмыстың түрлері көрсетілген [2, 3 ұсыныс].

БҰҰ лаңкестікпен және оны қаржыландыру механизмдерімен күрестің шараларын (көбінесе халықаралық келісім сипатындағы әрекеттер) көп мәрте қабылдады. 2001 жылдың 11 қыркүйегінде АҚШ-та орын алған лаңкестік актіне дейін 1999 жылы БҰҰ «Лаңкестікті қаржыландырумен күрес туралы Конвенциясын» қабылдады [1, 2 бап].

Кейбір мемлекеттер үшін «лаңкестік» ұғымына анықтама беру белгілі бір қиыншылықтар туғызады. Конвенцияға қатысқан елдердің барлығы лаңкестік актісі болып танылатын әрекеттердің нақты анықтамасымен келіскен емес. Лаңкестік ұғымы әр мемлекеттің тек өзіне тән саяси, діни және ұлттық ерекшеліктеріне байланысты әмбебап болып табылмайды.

ҚЖКТ 11 қыркүйек оқиғаларынан кейін жасаған «Лаңкестікті қаржыландырумен күрестегі арнайы 9 ұсыныста» (әрі қарай – «Арнайы ұсыныстар») «лаңкестікті қаржыландыру» ұғымына нақты анықтама берген жоқ. Алайда, бұл ұйым мемлекеттерді БҰҰ-ның 1999 жылғы «Лаңкестікпен күрес туралы Конвенцияға» қатысуға шақырады. Осылайша, конвенцияда көрсетілген «лаңкестікті қаржыландыру» ұғымының анықтамасы көпшілік пайдаланылатын анықтама болып табылады [2, 1 ұсыныс].

Қаржыны жылыстыруда лаңкестікті қаржыландыру мақсатында қаржының шығу тегін жасыру әдістері пайдаланылады. Лаңкестікті қаржыландыру активтері қылмыскерлердің легитимделген қаржы көздерінен түсуі мүмкін. Алайда, лаңкестікті қаржыландырудың көзін оның заңды немесе заңсыз болуына қарамастан жасыру өте маңызды болып табылады. Қаржыландыру көзінің жасырын сақталуы оның болашақта белгілі бір мақсаттарда қайталанып пайдаланылуына мүмкіндік береді. Сонымен қатар қылмыскерлер қаражаттың мақсатын жасырып, осылайша мұндай қаржылық белсенділікті өкілетті органдар тарапынан байқалмаған күйде ұстайды.

Сол себептен ҚЖКТ барлық елдерден лаңкестікті, лаңкестік ұйымдар мен актілерді қаржыландырудың қылмыстық сипатын, сонымен қатар бұл қылмыстарды қаржыны жылыстырумен байланысты қылмыс ретінде тануды талап етеді. Осылайша, ҚЖКТ өзінің «Қырық ұсынысы» мен «Арнайы ұсыныстарын» қаржыны жылыстыру мен лаңкестікті қаржыландырудың алдын алу, анықтау және төтеп берудің нормативтік – құқықтық негізі санайды.

Лаңкестікті қаржыландырумен күрестің шараларын қабылдау үшін мемлекеттер өздерінің қаржыны жылыстырумен күрестің, сонымен қатар коммерциялық емес ұйымдардың лаңкестікті қаржыландыруға тікелей немесе жанама қатысуын алдын алатын құқықтық негізін кеңейтуі тиіс. Лаңкестікті қаржыландырумен күрес шеңберінде сонымен қатар қаржыны аударудың альтернативті банк жүйелері қарастырылуы тиіс, мысалы Азия және мұсылман елдерінде аса танымал жүйе – «хавала» және соған тектес. Сол себептен, жоғарыда аталып кеткен жүйелердің қаржыны жылыстыру мен лаңкестікті қаржыландыруда пайдаланылуына қарсы бағытталған шаралар қабылдануы тиіс.

Жоғарыда айтылғандай, қаржыны жылыстыру мен лаңкестікті қаржыландырудың арасындағы негізгі айырмашылық болып соңғысының қаржыландыру көздерінің заңды да, заңсыз да болуы мүмкіндігі табылады. Мұндай легитимді қаржыландыру көздеріне қаржының қайырымдылыққа жұмсалуды, ақшадай және мүліктік сыйлар жатады. Әдеттегідей, мұндай салымдар лаңкестік ұйымдарға қаржылық қолдау көрсететін қайырымдылық қорлары тарапынан іске асырылады. Нәтижесінде лаңкестікті қаржыландыру арнайы құқықтық нормаларды талап етеді. Ал егер де лаңкестікті қаржыландыру заңсыз активтерден іске асса, бұл жағдайда қылмыспен күрес мемлекеттегі қабылданған негізгі заңнама негізінде іске асырыла алады.

Ең алғаш рет қаржыны жылыстыру мәселесі оның есірткі заттарының заңсыз айналымына қатыстылығына байланысты көтерілді. Есірткі сатушылардың мақсаты болып, әдеттегідей, ұсақ ақшаны банктерде орналасқан заңды шоттар мен басқа да активтерге ауыстыру табылды. Қазіргі таңда заңсыз

қаражат қылмыстың сан алуан түрлерінен түсуде – саяси парақорлық, қару-жарақ сату, адам саудасы мен олардың қанауы. Алайда, заңсыз табыс түсіретін қылмыстың түріне қарамастан, қылмыскерлер қаржыны жылыстыру кезінде пайдаланылған әдістің түріне қарамастан негізгі үш кезеңнен өтеді:

1.Орналастыру. Бірінші кезең болып заңсыз жолмен жасалған қаржыны қаржы жүйесіне белгілі бір қаржылық кәсіпорын арқылы енгізу болып табылады. Әдеттегідей, бұл қаражатты банк шотына орналастыру арқылы іске асырылады. Үлкен сомадағы қаражат бірнеше кішігірім сомаға бөлініп, бірте-бірте түрлі қаржылық кәсіпорындар және банк филиалдары арқылы депозитке салынады. Осы кезеңде сонымен қатар ақша айырбасату және ұсақ ақша белгілері ірілерге ауыстырылады. Сонымен қатар заңсыз қаражат осы кезеңде күдік тудырмау үшін төлем тапсырмасы, чектер және басқа да несиелік құжаттарға айналдырылуы мүмкін. Қаржыны легитимді қаржы жүйесінде орналастыру сонымен қатар акциялар, сақтандыру келісім-шарттары сияқты құнды қағаздар арқылы іске асады.

2.Бөлшектеу. Қаржыны жылыстатудың екінші кезеңінде ақшаның, құнды қағаздардың конвертациясы, сонымен қатар олардың басқа ұйымдар мен кәсіпорындарға ауыстырылуы арқылы қылмыстық қайнар көзінен алыстауы іске асырылады. Бұл қаражат басқа құнды қағаздардың сатып алуына жұмсалыуы, одан кейін қайтадан басқа қаржы кәсіпорындарға аударылуы мүмкін. Бұл активтер өз кезегімен несиелік-қаржылық айналым құжаттары, чектер мен облигациялар күйінде басқа жерлерге аударылып, көп жағдайларда шет елдерге шығады. Қылмыскерлер мұндай қисындастыруларды белгілі бір тауар немесе қызмет үшін төлем ретінде бүркемелейді.

3.Интеграция. Үрдістің үшінші кезеңі заңсыз қаражаттың легитимді экономикаға интеграциясымен байланысты. Бұл жылжымайтын мүлік, құнды қағаздар, басқа да қаржылық активтерді сатып алу арқылы іске асады. Консолидация кезінде «тазартылған» капитал қылмыскерге заңды қаржы, мүлік немесе мүліктік құқық ретінде қайтарылады.

Қаржыны жылыстыру үрдістерін іске асыру мақсатында күрделі халықаралық қаржылық операцияларды қиянат жасау мүмкіндігіне байланысты бұл үрдістердің түрлі кезеңдері бірқатар мемлекеттерде іске асуда. Мысалы, орналастыру, бөлшектеу және интеграция кезеңдері үш түрлі мемлекетте іске аса алады, сонымен қатар олардың кез келгені қылмыстың жасалған жерінен алыс болуы мүмкін. Лаңкестікті қаржыландыру дәл осындай кезеңдерден тұрады, тек үшінші кезеңдегі интеграцияның орнына активтерді лаңкестік ұйымдар мен қылмыскерлерге тарату іске асады.

Қаржыны жылыстырудың классикалық жүйелері қолма-қол ақшамен, аса құнды жылжымалы және жылжымайтын мүлікпен операцияларды, банк және басқа да қаржылық институттардың қызметтеріне қиянат жасауды қамтиды. Соңғы жылдары оффшорлық қаржылық компанияларды, интернет жүйелерін, несие карталарын, қаржы аударудың және тауар мен қызметтің халықаралық сатылуының банктік емес (альтернативті) жүйелері қаржыны жылыстыру үрдісінде қолданысқа енуде.

Сонымен қатар аса тиімді әдістерге келесілер жатады:

«Құрылымдау» - қаржылық операцияны бірнеше кішігірім сомаларға бөлу. Бұл жағдайда қаржы тек банктер арқылы емес, сонымен қатар пошта бөлімшелері, ломбардтар, басқа да ұйымдар арқылы тасымалданады. Соңында бүкіл қаражат бір немесе бірнеше шотқа жиналып, толыққанды заңды түрде басқа елдің банктегі шотқа аударылады. Сонымен қатар кей жағдайларда қаржы заңды немесе заңсыз түрде басқа валютаға конверсияланады;

Депозиттерді жалған тұлғаларға рәсімдеу. Банк құпиясы туралы заңға сәйкес, әр банк сомасы он мың доллардан асатын депозиттердің ашылуы туралы хабарлауы тиіс. Сондықтан қылмыскер сомасы он мың доллардан сіл кем депозиттарды ашатын бәрнеше тұлғаны жалдайды. Мұндай операциялар әр түрлі күндері немесе бір күні түрлі филиалдарда іске асырылады да, көп уақыт пен күшті талап етеді;

Оффшорлы банктер. Қазіргі таңда ең танымал оффшорлы аймақтарға Кайман және Бағамы аралдары, Панама жатады: бұл елдерде банктік салымдардың көлемі мен санын реттейтін құқықтық шектеулер жоқ, сонымен қатар қаржыны жылыстыру үшін қылмыстық жауапкершілік жоқ, ал бұл, өз кезегімен, қылмыскерлерге банктік операциялардың құпиялығында жасырынуға мүмкіндік береді. Мұндай банктердің бірнешесінде шоттарды ашу өкілетті органдардың назарынан сенімді қорғаныс береді. Кей елдерде, мысалы Қытай мен Пәкістанда, күмән тудыратын тұтынушыларға депозитті салымдарды рәсімдейтін арнайы банктер жүйесі қызметін атқаруда. Олар мемлекеттің негізгі банк жүйесінен тыс қызмет атқара отырып, ешбір мемлекеттік реттеуге жатпайды. Қаржы салымдарының кепілі болып жиі ресми құжаттар емес, банктердің иесі табылады;

Заңды кәсіпкерлікке инвестициялар. Бұл әдіс қаржыны тек қана легитимдеп қоймай, сонымен қатар заңды бизнеспен айналысуға ұмтылған қылмыскерлер үшін әсіресе тиімді. Инвестицияның нысаны болып жиі көңіл көтеру мекемелері табылады.

Құмар ойындар. Бұл әдістің негізін ойынханалар мен казинолар құрайды. Мысалы, казинода текшелерді сатып алу үшін құжаттар қажет емес. Сонымен қатар казинодағы барлық ақпарат құпия болып табылады. Қылмыскер келін, бір санға ақша қойып, ұтып алса да, оның есімін жасыру әдеттен тыс көрінбейді. Сонымен қатар оның ұтысы да «таза ақша» болып табылады;

Электронды есептеулер мен банктің істің корреспонденциясын, құнды қағаздарды, сонымен қатар шынайы тауармен міндетті түрде байланысты емес фьючерсті және қаржылық мәмілелерді пайдалану;

Жалған кәсіпорындардың тармақтанған жүйесі. Мұндай кәсіпорындардың мемлекеттік тіркеуі әдеттегідей, жалған құжаттармен немесе шартты тұлғалар арқылы іске асады. Содан соң құжаттардың толық жиынтығы жасалып, банктерге шоттың ашуына тапсырыс беріледі. Осылай, жалған кәсіпорынның

ашылғаншотында белгілі бір уақыт аралығында қаражат жинақталады, кейін ол басқа шотқа ауыстырылады немесе чек арқылы қолма-қол беріледі;

«Fie Chien», немесе «ақшаның ұшуы» - «хавала» сияқты сенімге негізделген Қытайдағы жүйе. Ол жанұя байланыстарына, әлеуметтік құрылымға және ресми емес ережелерді бұзушыларды қатаң жазалауға негізделген. Бұл жүйенің мәні болып қылмыскерге ақшаны бір елдегі «банк иесіне» тапсырып, оның қолхаты көмегімен басқа елдегі дәл сондай «банк иесінен» ақшаны қайтарып алу мүмкіндігі табылады. Бұл әдіс өте ыңғайлы болып табылады, себебі қаржыны шекара арқылы өткізу қажет емес, сонымен қатар ақшаны тасымалдаудың шығындары тек «банк иелеріне» берілетін төлеммен шектеледі;

Қаржы контрабандасы. Қаржыны шекарадан өткізу үшін жол сандықтарда, көліктерде, ішінде үлкен соманы сақтауға қарамастан сыртқы әлпетін өзгертпейтін заттарда арнайы сақтамалар жасалады. Тасымалданған қаражат жергілікті банктердегі шоттарға салынып, белгілі бір уақыт өтісімен басқа шоттарға аударылады. Мұндай шоттар оффшорлы аймақтарда кең таралған;

Балама банк жүйелері. «Алтын үшбұрыш» (Тайланд, Бирма және Лаос шекараларының түйіскен жеріндегі аймақ) арқылы қаржыны жылыстыру мұндай іспен ұрпақтан ұрпаққа ғасырлар бойы айналысып келе жатқан тұлғалардың қатысуымен іске асады. Бұл жүйе жанұя байланыстары мен қылмыстық топтар ішінде қалыптасқан сенімге негізделіп, мұсылман әлемінде «хавала» деген атпен белгілі. Операциялардағы құпиялылық пен нақтылық ереже бұзушыларды қатаң жазалау арқылы реттеледі. «Хавала» жүйесінде қамтылған қаражат ресми банк жүйесіне мүлдем түспейді, сондықтан із қалтырмайды.

Қаржыны жылыстыру сан алуан түрлі әдістермен іске асуы мүмкін, яғни қаржыны банк шоттарына депозитке салудан бастап құнды қағаздар мен заттарды сатып алумен шектеледі. Заңсыз жолмен жасалған қаражат бірқатар күрделі қаржылы операциялар арқылы тасымалдануы мүмкін. Қаржыны

жылыстырушылар керемет тапқырлықты көрсетеді – бақылаушы органдар қаржыны легитимдеудің бір әдісін анықтап, жойса, тез арада жаңа ізденістер пайда болады. Қаржыны жылыстату мақсатында жергілікті немесе шетелдік заңды және жеке тұлғалар қолданылуы мүмкін. Мемлекет ішінде де, әсіресе егер ол мемлекеттің қаржыны жылыстыруға қарсы күрес жүйесі әлсіз болса, шетелдік капиталдың легитимденуі болуы мүмкін. Сонымен қатар мұндай іс-әрекеттерді сәтті түрде іске асыру мақсатында түрлі қаржылық және қаржылық емес институттар ұйымдастырылып, пайдаланылуы мүмкін. Қаржы нарықтарының жаһандануы заңсыз капиталдың ішкі және сыртқы көздерінің арасындағы, оны жылыстырудың жүйелерінің арасындағы шекараны бірте-бірте жоюда. Қаржылық қызмет көрсету нарығының дамуы түрлі қаржылық институттар арасындағы байланысты күшейте отырып, олардың кез келгенін қаржыны жылыстыруда пайдалануға мүмкіндік береді.

Қаржыны жылыстыру мен лаңкестікті қаржыландырудың түрлі әдістері әдетте *әдіс* немесе *стереотип* («типология») деп аталады. Бұл терминдер синоним болып табылады және бірін-бірі алмастыра алады. Қазіргі таңда қылмыскерлердің қаржыны жылыстыру мен лаңкестікті қаржыландыруда пайдаланатын барлық әдіс-тәсілдердің толық жинағын нақты суреттеу мүмкін емес. Сонымен қатар әр мемлекеттің тек өзіне тән экономика, қаржы нарықтарының даму деңгейлері, қаржыны жылыстырумен күрес режимі, құқық қорғау шаралары мен халықаралық серіктестік сияқты қасиеттері қылмыскерлердің әдістеріне әсер етеді. Әдістердің өздері әрдайым өзгертіліп, жетілдіріледі.

Алайда, түрлі халықаралық ұйымдар қаржыны жылыстырудың әдістері мен стереотиптері бойынша бірқатар анықтамалық құралдарды әзірледі. ҚЖКТ мұндай әдістер бойынша анықтамалық ақпаратты жылда шығатын есебінде көрсетеді. ҚЖКТ тектес түрлі аймақтық ұйымдар да әрдайым бақыланып жатқан стереотиптер туралы ақпарат әзірлейді. Сонымен қатар Эғмонт тобы

мүше қаржылық барлау бөлімшелерінің қаржыны жылыстатуга қарсы жүргізген жүз іс-шарасы туралы жинағын жариялады.

Шамамен 20 жылдық тәжірибесі негізінде қаржылық бақылау органдары мен барлау бөлімшелері жылыстырудың іске асып жатқанын белгілейтін бірқатар іс-қимылдарды анықтады. Қаржыны жылыстырумен күрестегі тікелей қылмыскерлермен қарым-қатынасқа түсу кезеңіндегі қылмыстың болып жатқанын айқындайтын негізгі белгілер жүйелі түрде зерттеліп, мемлекеттердің заңнамасы, халықаралық құжаттар мен қаржылық бақылау органдарының жарғыларында көрсетілген. Қылмыстың бұл түрінің ажыратылмайтын белгілеріне келесілер жатады:

- Банк чектерінің, аккредитивтердің, басқа да құнды қағаздардың үлкен көлемде сатып алынуы;
- Пошта және телеграф арқылы көптеп ақша аудару;
- Түрлі мүлікпен операцияларды мұндай бизнеспен бұрын айналыспаған тұлғаның іске асыруы;
- Күдікті қылмыскерлердің тапсырысы бойынша қаржы мамандарының құнды қағаздарды сатып алуы;
- Банктік заңнамасы жабық транзиттік елдер арқылы банктік аудармаларды іске асырушы тұлғалардың болуы;
- «Хавала» (Индия), «фей чьен» (Қытай), «хунди» (Пәкістан) сияқты заңсыз қаржы жүйелерінің пайдаланылуы;
- Әскери мақсаттарда емес, қылмыстық активтердің сақтауы үшін пайдаланылатын жеке немесе ұжымдық шоттардың болуы;
- Ақшаны айырбастау үшін сан алуан айырбастау пункттерін пайдалану;
- Салымшының бизнесінің көлеміне сәйкес келмейтін сомадағы салымдардың болуы, қаражаттың бір шоттан екіншісіне көп мәрте аударылуы;
- Арнайы маманданатын «ақша тасымалдау» ұйымдары арқылы қаржыны шетелге жіберу;

- Шетелдегі тармақталған филиалдар мен өкілдіктер жүйесі бар жалған компаниялар мен фирмалардың ашылуы.

Сонымен қатар мамандар қылмыскерлерді тергеу барысында олардың жасаған қимылдарына сараптама жасады. Әр қылмыскердің немесе ұйымдастырылған қылмыстық топтың тек өзіне тән әдістері мен жұмыс істеу қағидалары болғанымен, қаржылық бақылау органдарының мамандары қаржыны жылыстыру кезіндегі ұстанатын барлығына ортақ ережелер жинағын анықтады:

- Қаржыны жылыстату механизмі сипаты бойынша заңды операцияларға неғұрлым ұқсас болса, оны анықтау соғұрлым қиын;

- Заңсыз қаражаттың заңды қаражат аңымындағы үлесі неғұрлым кішігірім болса, оны анықтау соғұрлым қиын;

- Өндірістің іскерлік құрылымы мен және қаржылы емес тауарлар мен қызметтер ұсақ кәсіпкерліктерге неғұрлым тәуелді болса, заңды келісімдерді заңсыздардан ажырату соғұрлым қиынға түседі;

- Қызмет көрсету саласының мемлекет экономикасындағы үлесі неғұрлым көп болса, сол мемлекетте қаржыны жылыстату соғұрлым оңай болады;

- Заңды келісімдедің өзін-өзі қаржылық реттеудің деңгейі неғұрлым жоғары болса, заңсыз қаражат ағымын бақылау соғұрлым қиын;

- Қаржыны жылыстату кезінде несие карточкаларын және басқа да аұшасыз төлем құралдарын пайдалану мүмкіндігі неғұрлым аз болса, қаржыны жылыстату деректерін анықтау соғұрлым қиын;

- Мемлекетке шетелдерден енген түсімдердегі заңсыз қаражаттың үлесі неғұрлым аз болса, оны табу соғұрлым қиынға түседі;

- Заңсыз қызмет заңды экономикаға неғұрлым терең енсе, оның институциональды және функциональды бөлінісін іске асыру соғұрлым қиын;

- Қаржылық нарықтардың жаһанды сипаты мен олардың мемлекеттік реттелуі арасындағы наразылық неғұрлым күшті болса, қаржыны жылыстату деректерін табу соғұрлым қиын.

Қаржыны жылыстыру мен лаңкестікті қаржыландыру әлемнің кез-келген елінде іске асуы мүмкін. Мұндай қызмет объектісі қаржы жүйесі күрделі, сонымен қатар қаржыны жылыстыру мен лаңкестікті қаржыландырумен күрестің құқықтық инфрақұрылымы әлсіз, тиімді емес немесе сыбайласқан мемлекеттер болуы мүмкін. Яғни, бір де бір мемлекет ерекше емес.

Қаржыны жылыстыруға мүмкіндік туғызатын елдердің экономикалық ерекшеліктерінің арасында айтарлықтай маңыздылары болып келесі мәселелер табылады:

- Тұрғындардың және бизнес секторының бейресми табыстарының жоғары болуы, параллельді экономика мен бейресми нарықтың болуы;

- Қаржылық институттардың қызметіне бақылау және мониторингті іске асыру механизмдердің кемелсіздігі, арнайы халықаралық ұйымдар жасаған қаржылық қызметті реттеудің халықаралық стандарттарына сәйкес болмауы;

- Үкіметтің атқарушы, құқық қорғаушы және сот органдарындағы парақорлықтың кең таралуы;

- Мемлекет ішіндегі институттар қызметіне бақылау жүргізудің және операцияларын реттеудің жеңілдікті тәртібіне ие болып табылатын «еркін сауда зоналарының» болуы;

- Шетелдік құқық қорғау органдарымен қаржылық ақпаратпен алмасу мүмкіндігінің шектелуі немесе мүлдем болмауы;

- Қаржылық және қаржылық емес институттардың құрылуы, мемлекет территориясынан тыс филиалдардың ашылуы және қаржылық белсенділікті лицензиялау рәсімдерінің барабар емес болуы;

- Компаниялардың нақты иелері немесе меншіктенушілерін анықтауының қажет болуы (әсіресе меншік атаулы иеленсе);

- Қаржылық операциялардың құпиясының заңды түрде бекітілуі, олардың құпиялы түрде іске асырылуы;

- Валюта ауыстыру немесе басқа да қаржылық операцияларды реттеудегі жаңсақтық, банктердің қаржылық операцияларындағы оффшорлы компаниялардың пайдаланылуы;

- Анонимді шоттар мен қаржылық құралдардың болуы, сонымен қатар қаржыны «ұсынушыға» төленуді мүмкін ететін акциялар, құнды қағаздар;

- Қаржылық институттардың алтын, құнды тастар мен металдарды сатудың халықаралық орталықтарымен байланысты болуы.

Салық төлеуден масштабты түрде бас тартумен ерекшеленетін өтпелі және дамушы экономикасы бар елдерде қаржыны жылыстату үрдісі капиталдың кетісімен тығыз байланысты. Мұндай елдердің жүргізген шекарааралық капиталдың ағынының либерализациясы, мемлекеттік сектордағы кәсіпорындардың приватизациясы, Дүниежүзілік сауда ұйымына мүшелікке ену кезіндегі кедендік шектеулерді алып тастауы, қаржылық жүйенің жылдамдатылған реформалануы жеткілікті түрдегі жетілдірілмеген заңнама және реттеу оғандары жағдайында қаржыны жылыстыруды жеңілдетеді. Қаржыны жылыстыру операциялардың нұқсан келтіруі мемлекеттік деңгейдегі арнайы шараларды қолдануды талап етеді. Бұл қылмыстың ең негізгі салдары ретінде:

- қылмыскерлердің заңсыз операциялардан түскен қаржыны заңды түрде пайдалануы нәтижесінде олардың қызметтерінің біртіндеп ресмиленуі;

- қылмыстық құрылымдардың саяси беделінің артуы;

- олардың заңнама мен реттеу жүйелерінің жетілдіруіне кедергі етуі;

- мемлекеттік сектордағы паракорлықтың дамуы және қаржы жүйесіндегі құқық бұзушылықтың көбеюі;

- қаржыны жылыстатуға қамтылған капиталдың қаржылық нарықтардың тұрақтылығын бұзуы;

• мемлекеттің салықты толыққанды алмауы нәтижесіндегі салықтық жүктемені бөлудегі диспропорция мен әлеуметтік дифференциацияның пайда болуы қарастырылады.

Әдеттегідей, қаржыны жылыстыруға қарсы күресте келесі механизмдер қолданылады:

- заңды және жеке тұлғалардың қаржылық және салықтық есеп беруі;
- реттеу органдарының компаниялар мен банктерді тексерістен өткізуі;
- сыртқы аудиторлық тексеріс;
- ішкі аудит, қаржыны жылыстау дерегін анықтау мақсатында өткізілетін тексеріске жауапты тұлғаны тағайындау;
- кәсіби ассоциациялар мен өзін-өзі реттеуші ұйымдар шеңберіндегі бақылау;
- жергілікті және шетелдік құқық қорғау органдарының жерел шаралары;
- жеке тұлғалардың ерікті немесе сияқылы түрде ақпарат беруі.

Қаржыны жылыстыруға қарсы күресте сот жүйесі ерекше рольге ие. Жеке тұлғаның бұл қылмысты істегенінің ресми дәлелдеу кезінде сот жүйесі бірқатар қиыншылықтарға тап болады:

- жылыстау механизмінде қамтылған мүлік қылмыстық жолмен жасалғанын дәлелдеу;
- жылыстаудың белгілі бір мақсатпен іске асқанын дәлелдеу және мақсаттарды анықтау;
- мүліктің қылмыстық шығу тегі күдіктіге мәлім екендігін дәлелдеу.

Аталып кеткен механизмдер заңнама деңгейінде күшке ие болады және әрқайсысының оң және теріс жақтары бар. Компаниялардың қаржыны жылыстырумен күрес мақсатындағы қаржылық есеп беру көбінесе превентивті сипатқа ие. Берілген есепті толыққанды зерттеу үшін арнайы кәсіптенген мамандар штаты, ақпаратты өңдеудің заманауи құрал-жабдықтары мен әдістері, сонымен қатар ақпаратты жедел түрде тексеру мүмкіндігі қажет. Қаржылық

институттарда, нақтылай айтсақ, банктерде олардың орнықтылығын қамтамасыз ету және салымшылардың мүдделерін қорғау мақсатымен банкілерге лимиттер мен шектеулер жүйесі арқылы реттеу тәжірибесі енгізілді, алайда, бақылаудың бұл түрінің дамуы мемлекет тарапынан белгілі бір шығындарға әкеліп соқты. Қаржыны легитимдеудің жүйелерінің күрделенуі қаржылық институттарға орнатылатын бақылау жүйелерінің күрделенуіне әкеліп соғады. Бұл іс-шаралар әлеуметте азаматтар мен жеке институттардың құқықтары мен бостандықтарының шектелуі ретінде қарастырылады. Құқық қорғау органдарының өкілеттіліктерін жоғарылату да дәл сондай реакция туындатады. Бірыңғай деректер қорлары ақпаратты іздеу мен оны сараптауды жеңілдеткенімен, оларды пайдалану құқық бұзушылық пен ақпаратты жауапсыз пайдалануға әкеліп соғады. Қаржылық қылмыстарға күресті табылған «қылмыстық» активтер арқылы қаржыландыру қасақылық мүмкіндігінің алдын алуы тиіс.

Қаржылық қылмыстарға қарсыластықтың сындарлы жүйесін қалыптастыру кезінде бірқатар компромисстерге қол жеткізілу тиіс. Біріншіден, оны қаржыландыру шығындарының мемлекеттік және жеке деңгейдегі жоғарылауы мен экономикалық субъектілердің еркіндіктерін шектеу арасындағы, екіншіден, жүйенің қызметін атқаруының нәтижелілігі мен мемлекет қойған талаптардың орындалуына бақылаудың қаталдануы арасында. Әр мемлекет белгілі бір деңгейде қаржыны легитимдеуге қарсы күрес жүйесіне ие болып табылады. Жаңа механизмдердің енгізілуі тек оның артықшылықтарының пайдаланылып жатқан жүйенің артықшылықтарынан асып түскен жағдайда ғана тиімді болып табылады.

Әдебиеттер

1 Трансұлттық ұйымдастырылған қылмысқа қарсы халықаралық конвенциясы: БҰҰ-ның конвенциясы. – Палермо, 2000. - 26 б.

2 БҰҰ-ның «Есірткі және психотропты заттардың заңсыз айналымымен күрес туралы» Конвенциясы : [Электронный ресурс]. – Режим доступа URL: www.incb.org - (дата обращения 17.07.2013).

П. Сариева

**Основные механизмы противодействия
и финансирования терроризма в международной системе**

В статье рассмотрена роль ООН в борьбе с финансированием терроризма и отмыванием денег. Также в статье описан процесс становления ООН как одного из инструментов борьбы с финансовыми преступлениями, а также ряда других организаций, таких, как группа «Эгмонт», Базельский комитет и FATF.

P. Sarieva

**Basic mechanisms of combating and financing
of terrorism in the international system**

There in the article the role of UN in fight against terrorism finasing and money laundering is described. Also, article includes the description of UN and some other organizations, such as Egmont group, Basel comitee and FATF, becoming the global measure in struggle against financial offences.

РАЗДЕЛ 2

ОБРАЗОВАНИЕ И КУЛЬТУРА КАК ФАКТОР МИРОВОЙ ПОЛИТИКИ

УДК 327(574)

Г.Б. Рахманова

к.и.н., доцент кафедры МО КазУМОиМЯ им. Абылай хана

А.К. Рахманова

магистрант 1-го курса (юриспруденция) КазАТиСО

ОБРАЗОВАНИЕ ПОСТИНДУСТРИАЛЬНОЙ ЭРЫ

В статье авторы поднимают проблемы высшего образования в условиях глобализации. В частности речь идет о том, что в настоящее время сфера образования призвана корректировать свои приоритеты и ценности с учетом не только актуальных, но и перспективных, долговременных запросов и человека, и общества. Образование, особенно высшее, рассматривается как главный, ведущий фактор социального и экономического прогресса. Вместе с тем, современная образовательная система должна находиться, в тесной связке с воспитанием. Их конечной целью должно стать постепенное формирование идеалов ненасилия и приоритет общечеловеческих ценностей.

Ключевые слова: глобализация, образование, инновации, воспитание, компетенция, гуманизация, культура

Становление постиндустриального общества представляет собою объективный процесс, разворачиванию которого не существует сегодня альтернативы. Сам термин «постиндустриализм» в широкий оборот запустил в 1973 году Дэниэл Белл. Он разумел под ним общество, где главенствующую роль играют знания, где на первый план выходит производство не товаров, но услуг, а место фабрики и привычной корпорации занимает университет как очаг производства новых знаний, инноваций. Внедрение инновационных

образовательных технологий является одним из путей обновления содержания и форм организации учебно-воспитательного процесса, обеспечения равного доступа к получению качественного образования, реализации Национальной доктрины развития образования.

Единый мировой рынок, единое информационное пространство, интеграция локальных цивилизаций в единое мировое сообщество обеспечивают воспроизводство социальных связей и отношений в историческом пространстве и времени. Единая история человечества, впитавшая в себя опыт всех народов, привела к возникновению одной из важнейших проблем человечества – проблема выживания. Глобализация становится общей судьбой для народов и культур, которые, чтобы сохранить себя, должны прийти к пониманию возросшей ответственности человека и человечества за жизнь и ее качество. Может быть, оказавшись на краю гибели, человечество, наконец, остановит деструктивные силы и начнет возвращаться к истинным ценностям жизни.

Глобализация образования определяется, прежде всего, тем, что образование и общество неотделимы друг от друга. И это приходится до сих пор доказывать с позиции приоритетной значимости развития образования для человеческой цивилизации и каждого отдельно взятого человека. Сфера образования призвана корректировать свои приоритеты и ценности с учетом не только актуальных, но и перспективных, долговременных запросов и человека, и общества. Глобальная информационная революция сопровождается стремительным рождением новых продуктов и методов их создания, которые приходят на смену традиционным решениям. Быстрое устаревание технологий накладывает существенный отпечаток и на подготовку специалистов, призванных их разрабатывать и использовать. Чтобы идти в ногу со временем, необходимо сформировать критическую массу профессионалов — носителей новой культуры.

Современная парадигма высшего образования базируется на использовании образовательных стандартов нового поколения компетентностного типа. Компетентность – интегративное качество личности, сформированное на основе совокупности предметных знаний, умений, опыта, отраженных в теоретико-прикладной подготовленности к их реализации в деятельности на уровне функциональной грамотности. Компетенция рассматривается как синтез когнитивного, предметно-практического и личностного опыта и как способность человека реализовывать компетентность в конкретной практической деятельности (компетентность в действии). Причем по каждой профессии устанавливаются свои индивидуализированные наборы компетентностных характеристик, которым должны соответствовать выпускники высшей школы. Но наряду с ними имеются и общие базовые постулаты. В их числе, например, на Симпозиуме Совета Европы в качестве ключевых были определены такие способности специалистов, как умение решать проблемы, взаимоувязывать и упорядочивать свои знания, владеть собственными приемами обучения. В данных требованиях отчетливо просматриваются установки на формирование креативных способностей работников. Именно необходимость обучения творческому мастерству и вызвала к жизни принципиально новую, так называемую когнитивную методологию познания, которая представляет собой совокупность правил и принципов формирования и совершенствования профспособностей [1]. Ключевое значение при этом имеет использование целостных образов информационного обмена в сознании специалиста при оценке им целевых ситуаций: когнитивных карт, гештальт-образов, концептов, схем, структурных моделей. Сталкиваясь с какой-либо проблемой, человек, прежде всего, отыскивает в своей памяти аналогичный случай, моделирует и намечает с его помощью порядок решения стоящей перед ним задачи.

Можно сказать, что основные задачи современной высшей школы связаны в первую очередь с разработкой наборов когнитивных средств обучения и во вторую - с навыками их использования. У выпускника высшей школы сегодня нет времени на «доучивание» и «переучивание». По окончании учебы он сразу должен включаться в активную созидательную деятельность и для этого уже в вузе получить необходимые профессиональные компетенции, овладеть множеством типовых программ возможных действий. Чаще всего каждую такую программу определяют как когнитивную карту, а ее запоминание рекомендуется подкреплять сопутствующим символическим образом. Сегодня все чаще можно услышать выражение «разработана маршрутная карта», что свидетельствует о расширении использования когнитивных методов в практике [2]. «Иллюстрацией» такой образовательной технологии являются подготовка шахматистов на основе усвоения типовых шахматных позиций и схем игры, врачей — на базе изучения ими стандартных диагностических листов, а также специалистов международного профиля способностей справляться со стоящей задачей, отвечать на вопрос, как ее решить. Каждая профессия требует усвоения своих оригинальных наборов когнитивных карт. Принято считать, что чем разностороннее и богаче их арсенал, тем более успешной становится и деятельность специалиста.

В содержании образования происходят крупные изменения в связи с его стандартизацией, которая выполняет двойную функцию: с одной стороны, стандартизация означает придание некоторого однообразия, а, с другой, — разработку такого содержания образования, которое удовлетворяло бы соответствующему стандарту. И весь вопрос в том, чтобы не ошибиться, так как образование — само по себе явление творческое. Образовательный стандарт определяет требования к образованности человека. Еще Н.И. Пирогов говорил о том, что если образование современно, значит, современны и члены общества; если нет — значит, будет отсталым и общество.

Следовательно, необходимо внедрять образовательные стандарты нового поколения. Перестройка образовательных процессов настоятельно требует, прежде всего, формирования новой познавательной культуры. Рассматривая особенности новой парадигмы, нельзя сказать, что она полностью отвергает традиционную культуру. Она естественно «вырастает» из ее среды. Только опираясь на широкие знания, можно сформировать умение кадров решать сложные вопросы современности. Такие установки предполагают образование, которое самым тесным образом будет взаимодействовать с реальной практикой научной деятельности и высокотехнологичного производства. Следовательно, проблемы перестройки образовательных процессов лежат как в теоретико-методологической, так и в практической плоскости [3]. Их решение находится на пути усиления взаимодействия сфер науки, образования и производства.

Новый тип экономического развития, утверждающийся в информационном обществе, вызывает необходимость для работников несколько раз в течение жизни менять профессию, постоянно повышать свою квалификацию. «Учение длиною в жизнь», «образование через всю жизнь», «образование в течение всей жизни» – вот формулы одной из важнейших мировых тенденций современного этапа развития образования.

Среди факторов, обуславливающих необходимость обучения по обозначенным формулам, можно выделить: беспрецедентное развитие информационных и коммуникационных технологий (ИКТ), оказывающих влияние практически на все сферы жизни человека; развитие торговли и коммуникаций, которые расширяют способы ведения конкурентной борьбы; демографическое старение населения, неизбежно приводящее к изменениям в составе рабочей силы и спроса на социальные услуги.

Образование должно быть фундаментальным, т.е. глубоким и основательным. Признание фундаментализации вызвано ростом объема информации, ее обновлением в течение двух-трех лет. Фундаментализация

образования признана в качестве ведущей тенденции во многих странах мира, которые приняли Меморандум Международного симпозиума ЮНЕСКО «Фундаментальное (естественнонаучное и гуманитарное) университетское образование» (1994) [4]. Речь идет о преодолении раскола культуры на гуманитарную и техническую. Эти две сферы все дальше отходят друг от друга, что, кажется, уже сформировались два разных вида человечества – гуманитарии и техники (ученые, инженеры, вообще люди с рационально-технической ориентацией и образом жизни). Поэтому первоочередными задачами в данной области выступают: введение цикла общих гуманитарных дисциплин в естественнонаучное и техническое образование с целью преодоления разобщенности естественнонаучных и гуманитарных компонентов целостной мировоззренческой культуры личности; создание интегральных междисциплинарных курсов, которые содержат наиболее универсальные и обобщенные знания, являющиеся основой прикладных исследований и разработок, базой для формирования общей и профессиональной культуры личности, быстрой адаптации к новым профессиям и специальностям; преодоление противоречия между фундаментальным образованием и профессиональным обучением при безусловном приоритете фундаментальных знаний.

Сфера образования существенно пересекается в информационном обществе с экономической сферой жизни общества, а образовательная деятельность становится важнейшей компонентой его экономического развития. Не нужно также забывать, что информация и теоретическое знание являются стратегическими ресурсами страны и, наряду с уровнем развития образования, во многом определяют ее суверенитет и национальную безопасность. Технологизация образовательного процесса предполагает внедрение в образование современного эффективного и продуктивного инструментария, высокоэффективных информационных технологий,

повсеместную компьютеризацию. Будущее образование – это образование со все большей долей участия компьютера. В образовательный процесс приходит компьютер, наука о совместной деятельности преподавателя и компьютера. В современном обществе образование стало одной из самых обширных сфер человеческой деятельности. В ней занято более миллиарда учащихся и почти 50 млн. педагогов. Заметно повысилась социальная роль образования: от его направленности и эффективности сегодня во многом зависят перспективы развития человечества.

Современная международная среда характеризуется усложнением и интенсификацией политических и экономических процессов, появлением новых вызовов и угроз. В сложившихся условиях, в последнее десятилетие мир изменяет свое отношение ко всем видам образования. Образование, особенно высшее, рассматривается как главный, ведущий фактор социального и экономического прогресса. Так, крупнейший мыслитель XX в. Эрих Фромм отмечал, что «...развитие будет определяться не столько тем, что человек имеет, сколько тем, кто он есть, что он может сделать с тем, что имеет». При этом практически во всех странах мира высшее образование в той или иной степени переживает период радикальных реформ, связанных с переходом к инновационным технологиям и принципам глобализации образования. Сегодня меняются образовательные методологии и технологии, даже содержание образовательных программ и учебных планов, но не сама сущность образования, которая пока остается совершенно неизменной, поскольку все еще не произошло главной ментальной перемены в этом контексте. По-прежнему отсутствует понимание того, что образование не должно просто транслировать культуру, и тем более - какую-то бы ни было моно-культуру. Трансляция же культуры, обнаружившей свою враждебность, репрессивность по отношению к человеку, культуре, терпящей крах, вообще вряд ли может быть признана разумной. А это значит, что должны измениться смыслы, цели и ценности образования. Господствующее на Западе

мировоззрение, которое родилось в эпоху Возрождения, а в политические формы отлилось с эпохи Просвещения, легло в основу всех государственных и общественных наук и может быть названо рационалистическим гуманизмом, либо гуманистической автономностью, провозглашенной и проводимой автономностью человека от всякой высшей над ним силы. Антропоцентризм и есть тот принцип, формирующий агрессивное сознание человечества, тот принцип воспитания, который стремилась воплотить система образования Европы за последние 300 лет. Для человека с этим воспитанием характерно активное деятельное отношение к миру, более того такой человек в своей преобразовательной деятельности, не останавливается ни перед чем. Высшим культом для него является всемогущий разум. Он рационалист. Поскольку целью рационализации является овладение как внешней, так и внутренней природой, обеспечение ничем не ограниченного господства над нею, постольку и сам принцип рациональности совпадает с принципом воли к власти. Процесс рационализации или просвещения мира, то есть внешней и внутренней природы человека, равно как и межличностных отношений, оказывается не чем иным, как процессом подчинения этого мира воле власти. Основным инструментом воли к власти является насилие. Отсюда человек хозяин всего и вся. Он властен, делать с природой все, что захочет. Однако, как показала история, рационалистически ориентированная наука и культура Запада, с ее абсолютизацией разумности и целесообразности, привела человечество не только к высокоразвитой технической цивилизации, но и к глубочайшему нравственно-экологическому кризису. Привела к трагическому конфликту человека с природой. Все это явилось для Запада неожиданным и незапланированным результатом развития науки, образования и разума. Это обстоятельство, по мнению многих выдающихся философов Запада, в значительной степени обесценивают и дискредитируют мировоззренческие ориентиры европейской культуры. Его представления о самостоятельной и самодостаточной личности, его одномерной рациональности и индивидуализма. Таким образом, прагматизм общества

благоденствия, основанное исключительно на философии потребления все более превращается в угрозу будущего человечества, стимулируя не только большой разрыв между богатым Севером и бедным Югом, но и толкая богатые страны на путь решения своих проблем за счет бедных.

В истории человечества было немало кризисов различных цивилизаций – египетской, китайской, греческой. Однако они не совпали с кризисами формации, хотя взаимодействовали с ними. Кризис современной цивилизации предстает не как формационный, а особый – общечеловеческий. Мир, как всеобщее отношение человека, изначально, исходно раздвоен на отношения человека к природе, и отношение человека к человеку. Сущностью человеческого отношения к миру являются те стороны деятельности, которые обеспечивают условия существования и развития человечества, а сущностью общечеловеческого отношения к миру – те стороны деятельности, которые тормозят созидание или уничтожают условия существования и развития человечества. Современный кризис цивилизации подошел к тому технологическому пределу, который нарушает порог безопасности воздействия на природу. Многие аспекты современной цивилизации разрушительно воздействуют на генетическую структуру человека, его психику. Ученые, размышляющие о причинах современного системного кризиса, сходятся в том, что он во многом обусловлен, не только социально – экономическими, технико–технологическими, политическими причинами, но и возможно, в первую очередь, причинами мировоззренческого, методологического и ценностного порядка. По их мнению, этот кризис не есть результат какой-то единичной ошибки, неправильно выбранной стратегии технического или социального развития. Это отражение глубинного кризиса культуры, охватывающего весь комплекс взаимодействия людей друг с другом, с обществом и природой. В качестве первой тенденции, диктуемого современной реальностью в наше время являются глобализационные процессы, интенсивно

происходящие в обществе, когда многократно возрастает целостность и взаимозависимость отдельных стран и регионов, образующих человеческое сообщество.

Когда как результат интеграции и возрастающего разнообразия мира сталкиваются и вступают в диалог различные культурные традиции. В этих условиях человечество, перед лицом глобальных опасностей, ищет новые стратегии социализации человека и воспитания его в духе толерантности, уважения к достижениям различных культур. Возрастает роль консенсуса, поиска согласия при решении конфликтных проблем, ибо локальные конфликты, если они втягивают все расширяющиеся противоборствующие силы, чреваты перерастанием в глобальный конфликт. Все это, постепенно формирует в качестве основной стратегии социальной жизни идеалы ненасилия и приоритет общечеловеческих ценностей. Стратегия ненасилия есть парадигма выживания, которая, по сути, затрагивает всю систему ценности техногенной цивилизации. "Ныне общепризнано, - говорится в одном из документов ЮНЕСКО - что политика, направленная на борьбу с бедностью, сокращение детской смертности и улучшение здоровья общества, защита окружающей среды, укрепление прав человека, улучшение международного взаимопонимания и обогащение национальной культуры не дадут эффекта без соответствующей стратегии в области образования. Будут безрезультатны усилия, направленные на обеспечение и поддержание конкурентности в области освоения передовой технологии". Причина такого внимания заключается в понимании того, что наиважнейшей ценностью и основным капиталом современного общества является человек, способный к поиску и освоению новых знаний и принятию нестандартных решений.

В контексте этого необходимость новых идеологий и программ эволюции человеческой цивилизации находит все большее выражение во все большем признании актуальности проектов не только опережающего, а устойчивого

развития. Поиск выхода из системного кризиса цивилизации является одной из глобальных проблем современности. Большинство ученых считает, что стержнем современной мировой политики должен стать гуманизм. Гуманизация мира выступает не данью, а требованием мира. Признание ценности человека, как личности, его права на свободное развитие и проявление своих способностей должно стать критерием оценки общественных отношений. Уже сейчас мир в целом становится многополярным и поликультурным, а ведущими тенденциями современного образования являются его гуманизация и гуманитаризация, диалогизм и проектность.

Понятия гуманитаризации и гуманизации образования в литературе часто отождествляют. Такое отождествление имеет этимологические и содержательные основания: слово «гуманизм» происходит от *humanus* (лат.) – «человечный», слово «гуманитарный» – от *humanitas* (лат.) – «человеческая природа, духовная культура». В педагогике, как показал анализ литературы, эти понятия иногда взаимозаменяются или взаимоподменяются.

Гуманизация образования касается вопросов его организации, функционирования и управления, а также вопросов обучения, воспитания и развития личности обучаемых. Предполагается, что она должна реализовываться во всей системе образования, пронизывая его гуманитарную и естественнонаучную составляющие, область технических, инженерных, экономических и других наук.

Гуманитаризация – частное проявление общей задачи, связанной с возрождением культурно соотнесенного образования. Гуманитаризировать образование – значит выявить личностный смысл при изучении учебных дисциплин как гуманитарного, так и естественнонаучного направлений, осознать его значимость с позиции каждой личности, т. е. сделать его личностно ориентированным и личностно значимым.

В настоящее время гуманитаризация образования внедряется через изменение соотношения учебных курсов, усиление общекультурной составляющей при углубляющемся процессе сокращения часов на изучение математических и естественнонаучных дисциплин, в области предметной подготовки специалистов. Гуманитаризация образования не определяется лишь алгебраической суммой полученных знаний и сформированных умений, а характеризуется стилем мышления человека, пониманием своих взаимосвязей с природой, окружающей действительностью.

Гуманитаризация образования – одна из ведущих современных тенденций его развития. В нашей стране эта тенденция возникла около десяти лет назад, но полного теоретического и практического решения она пока не получила, хотя от этого во многом зависит дальнейший уровень образования и процветания общества и человека.

Под гуманитаризацией обучения мы будем понимать применение в преподавании естественнонаучных дисциплин элементов и методов преподавания гуманитарных знаний с целью развития личности студентов. Гуманитаризация влияет на структуру, содержание и методы обучения и связана с гуманизацией, т.е. созданием комфортных условий для всестороннего, гармонического развития личности в образовательном процессе.

Как мы видим, гуманитаризация и гуманизация образования тесно взаимосвязаны и зачастую неотделимы друг от друга.

Действительная реализация этих возможностей может быть обусловлена обновлением мирового сообщества и созданием нового политического и социально-экономического миропорядка не на основе права сильного, а на подлинном международном, коллективном праве, на основе социального прогресса, стимулирующего переход человечества к новой гуманистической цивилизации. Только высокообразованный человек может стать любым специалистом высокого уровня, и поэтому обновленное образование

необходимо рассматривать как самую эффективную в стратегическом плане инвестиционную сферу и для отдельной личности, и для любого государства.

Все это делает совершенно очевидным тот факт, что в преодолении наметившегося кризиса цивилизации или, как чаще говорят, современного системного кризиса, в решении острейших глобальных проблем человечества огромная роль должна принадлежать образованию. В сложившихся условиях, современная модель образования должна ориентироваться на переход от концепции функциональной подготовки к концепции развития личности. Суть этого перехода заключается не только в смене приоритетов: от государственного заказа на подготовку специалистов к удовлетворению потребностей личности. Новая модель образования предусматривает индивидуализированный характер образования, который позволяет учитывать возможности каждого конкретного человека и способствовать его самореализации и развитию. Это станет осуществимым посредством разработки разных образовательных программ в соответствии с разными индивидуальными возможностями, как учащихся, так и преподавателей. Важным фактором в этом направлении развития образования является формирование умений учиться, умений самостоятельной когнитивной деятельности с использованием современных и перспективных средств информационных технологий.

Речь идет о смене парадигмы образования как становление человека, его духовности, самостности, его самосозидание, самоформирование, самооформление в личность, персону. Образование должно служить прогрессивному развитию человека, общества и цивилизации в целом, - во всех смыслах. Поскольку мы говорим о том, что образование должно перестать быть трансляцией культуры и призвано скорее научить человека найти свое место, свою нишу в культуре, оформить свое субкультурное пространство. Все это можно обозначить одним емким понятием - человеческий капитал. По подсчетам экспертов, в общем объеме национального богатства наиболее

успешных стран примерно 15% приходится на материальные ценности, 15-20 % на природные ресурсы, а 65% — это человеческий капитал. Сегодня быстро меняется парадигма, формат глобального прогресса - мир переходит к постиндустриальному этапу своего развития. В нем, по словам известного футуролога Брюса Стерлинга, будущее перестает быть синонимом слова “прогресс” потому, что оно начинается уже сегодня. И в эту новую эпоху основу благополучия страны составляет не только наличие природных ресурсов и богатств или развитой промышленной базы. Люди с их знаниями, навыками формируют базовые стратегические ресурсы развития.

Мировые экономические катаклизмы подтверждают, что в эпоху технологического прорыва успеха добиваются только страны, в которых «знание» возведено в ранг национальной идеи. Именно этот подход имел ключевое значение в лидирующем экономическом развитии целого ряда государств: Японии, Финляндии, Южной Кореи, Сингапура, Бразилии и других. Знания становятся движущей силой прогресса, источником новых жизненных благ. С развитием информационных технологий особое значение приобретают творческие способности человека, участвующие в производственной деятельности. В этом контексте возрастает роль и значение современной системы образования, человеческого капитала как критериев уровня общественного развития, составляющих основу нового уровня жизни общества и являющихся важнейшими факторами, базой экономической мощи страны.

Хотя с первых дней независимости казахстанское образование стремилось к достижению мирового уровня, необходимо все же признать, что в казахстанской системе образования еще имеет место устаревшая методологическая база образования, структура и содержание, которых недостаточны для поэтапного её вхождения в мировое образовательное пространство. Однако в целом, сегодня можно с полной уверенностью

говорить, что перемены, произошедшие за 20 лет, кардинально и, что самое главное, в лучшую сторону изменили облик отечественной системы образования. Казахстан первым на постсоветском пространстве реализовал европейский подход в образовании, в котором важнейшими критериями являются качество подготовки и удовлетворенность работодателей. Сегодня, когда в нашей экономике реализуются масштабные инновационные проекты, когда страна стремительно развивает новые наукоемкие производства, качество человеческого капитала должно не только соответствовать темпам модернизации, заданным главой государства, но и работать на опережение.

Действия рыночной экономики таковы, что только сам работодатель определяет, нужен ли ему такой специалист или нет. Отдельные предприниматели признаются, что готовы даже платить за хорошего специалиста, главное, чтобы он был компетентный. Поэтому созданный в Астане «Назарбаев Университет», с целью формирования будущей интеллектуальной элиты страны, призван стать национальным брендом Казахстана, гармонично сочетающим преимущества национальной системы образования и лучшую мировую научно-образовательную практику. К настоящему времени университетом заключено более 10-ти соглашений и договоренностей о сотрудничестве с университетами, входящими в топ-30 лучших вузов мира. В университете действуют три исследовательских центра: центр наук о жизни, центр альтернативной энергетики, международный инструментальный центр. Кроме того Глава государства в своем очередном Послании народу Казахстана отметил, что к 2015 году 50% организаций образования будут использовать электронное обучение, а к 2020 году их численность возрастет до 90%.

В мировой практике накоплен огромный опыт интеграции сфер науки, образования и высокотехнологичного производства. При каждом университете международного значения действует группа научных и промышленных

предприятий с численностью сотрудников, иногда в несколько раз превышающей количество студентов и аспирантов. Эти структуры образуют вокруг вузов особый пояс поддержки образовательных процессов и, кроме того, совместными усилиями решают многоаспектные задачи ускоренного внедрения нововведений в практику. В развитых странах это взято за основу национальной инновационной политики. Например, во Франции для формирования региональных научно-производственных учебно-образовательных комплексов имеется специальная государственная служба. Она занимается разработкой программ и проектов создания технополисов и научно-технологических парков. В настоящее время действует уже более 50 подобных комплексов. Аналогичные работы ведутся в Германии. Но самый большой их размах отмечен в США, чья Кремниевая долина стала признанным эталоном во всем мире. Явным лидером среди высших учебных заведений Кремниевой долины является Стэнфордский университет. Здесь действует около 30 исследовательских институтов и центров. Профессорско-преподавательский состав университета параллельно занят и исследовательской, и педагогической деятельностью. Многие ученые входят в состав наблюдательных советов фирм - резидентов парка, а представители бизнес-структур - в Попечительский совет университета. Стэнфорд и его технологический парк не исключение, а общая практика организации инновационной деятельности США, где насчитывается около 500 технологических парков и бизнес-инкубаторов. Они-то и составляют основу современной инновационной экономики.

На таком фоне отечественная практика организации работ в инновационной сфере выглядит, мягко говоря, не вполне убедительно. И рецепт решения проблемы здесь один: осваивать данное направление, используя передовой зарубежный опыт. Тем более что определенная правовая основа у нас в стране уже создана. Например, имеется законодательство о

свободных экономических зонах и о финансово-промышленных группах. Многое здесь зависит от инициативности научно-педагогической элиты общества, ее готовности стать не декларативными, а реальными лидерами инновационного развития общества. Создание инновационной экономики в стране, а вместе с ней и высокого качества жизни возможно только при наличии определенной критической массы специалистов, уверенно владеющих самыми современными методами организации работ. Их подготовка должна стать заботой не только Министерства образования, но и всего общества в целом.

Современный специалист любого профиля работает в мире человеко-машинных отношений. Особенно отчетливо данное обстоятельство проявляется в условиях лавинообразного распространения компьютерной техники, современных средств связи. Причем информационные технологии с равным успехом распространяются как в гуманитарной, так и в технической среде. В свою очередь, их освоение требует профессиональных решений в двух неразрывных частях: при постановке задач и при разработке программного обеспечения. Первая, базирующаяся на использовании положений математического моделирования, предполагает особые знания в области научного синтеза, который необходимо осваивать буквально всем — и физикам и лирикам. Кроме того, большую помощь при постановке задач оказывает разумное уподобление, использование аналогий, выявляемых в других направлениях знания. Собственно, сам компьютер возник на основе заимствования опыта «технических» решений живой природы. Одним из основателей кибернетики был Уильям Эшби, невропатолог по профессии. Им же предложена концептуальная схема автопилота, который установлен на каждом самолете. Будучи организатором человеко-машинных отношений, любой специалист сегодня должен иметь широкий общий кругозор, арсенал технических и гуманитарных знаний.

На вузы возлагается стратегическая миссия по инновационному развитию страны и подготовке нового поколения специалистов, и в работу этих органов должны вовлекаться люди, которым не безразлична судьба образования. В этой связи актуальность приобретает понятие «инновационные кадры», которое появилось в научном обороте сравнительно недавно в связи с широким обсуждением перспектив перевода экономики Казахстана на инновационный путь развития – путь, признанный единственной альтернативой зависимости от экспорта природных ресурсов. Инновационные кадры сегодня определяются как кадры, обладающие инновационным потенциалом, то есть совокупностью взаимодействующих ресурсов, необходимых в процессе осуществления инновационной деятельности и обеспечивающих достижение стратегических целей и задач.

Это специалисты, обладающие мотивацией к осуществлению профессиональной деятельности в условиях инновационной экономики, проявляющие высокий уровень креативности, умения понимать и выявлять проблемы и находить для них нестандартные решения, умения работать в команде, владеющие компетенциями, востребованными в инновационной экономике.

Поскольку локомотивом образовательного процесса являются кадры высшей квалификации, оценивая их потенциал и возможности, необходимо подчеркнуть - без кадров высшей квалификации формирование нового культурно-познавательного пространства является практически неосуществимой задачей. В свете новых задач важнейшей чертой профессионализма профессорско-преподавательского состава должно стать владение когнитивной методологией. И переподготовка в данном направлении является ключевой задачей всех реформ образования. Методология когнитивизма имеет ярко выраженную направленность на разрешение любых жизненных проблем. И в этом смысле научные, образовательные и

производственные интересы полностью совпадают. Поэтому чем настойчивее мы будем осваивать теоретические положения новой методологии, тем выше вероятность успешного решения всех социальных проблем. Так, специалист международного профиля, который часто анализирует исторические особенности реализации социальных целей, исследует мировые процессы, всегда имеет дело с разрозненными фактами, и его видение прошлого подобно видению водителя автомобиля, который смотрит на дорогу через грязное стекло, ограничивающее обзор. Для того чтобы прояснить ситуацию, он должен выполнить моделирование изучаемого процесса и достроить недостающие звенья для отражения динамичной картины прошлого. Естественно, все зависит от качества используемой модели. Если она разработана хорошо, что только и возможно на основе специальных знаний, то с ее помощью можно достоверно воспроизвести историю прошлого. А если плохо, то ничего, кроме исторических заблуждений, получить нельзя, и вместе с таким «водителем» мы поедем не по той дороге. Представляется, что механистическая история как наука перспектив сейчас уже не имеет. Наступила эпоха «процессных» историков-международников, вооруженных совсем иными арсеналом профессиональных средств отражения сущности исторических событий. Широкие перспективы в этом аспекте открывает компьютерная техника, так как, благодаря ей на основании исторических аналогий можно разработать большой пакет деловых прогнозных игр для любой сферы деятельности. С их помощью, производя эксперименты в виртуальном пространстве, реально получить образы будущего в зависимости от принятия альтернативных игровых решений.

В настоящее время наблюдается высокий инвестиционный потенциал отрасли высшего образования. Невольно приходится задуматься, а не проигрывают ли в этом плане организации, дающие полноценный багаж знаний, наиболее успешным с коммерческой точки зрения — частным? Каков

уровень обучения в частных вузах? Отвечая на этот риторический вопрос необходимо сказать прямо: чтобы существенно повысить качество знаний будущих специалистов, необходимо сделать в действующую образовательную систему очень серьезные капиталовложения. При этом форма собственности не имеет никакого принципиального значения. В любом случае учебное заведение должно быть некоммерческой организацией. Если даже здесь и будет создаваться некоторая прибыль, ее необходимо вкладывать в совершенствование процессов подготовки специалистов. Однако, как показывает мировой опыт, образование в основном является потребителем средств. В условиях становления рынка возможность государства содержать и контролировать всю систему образования уменьшается. Развивается сфера частного (негосударственного) образования. Негосударственное образование, в том числе высшее, доказало, что оно более динамично, а уровень его может быть выше государственного. Безусловно, при правильной организации оно косвенным образом дает большой экономический эффект заинтересованным сторонам - государству, предпринимательским структурам, финансовым институтам. Но все они юридические лица, и реальная прибыль от высокого качества подготовки специалистов концентрируется у них, а не в учреждениях образования.

Таким образом, образование – одна из наиболее приоритетных ценностей жизни общества, определяющая его развитие. К основным тенденциям развития современного образования относятся глобализация, фундаментализация, гуманизация, технологизация, стандартизация, компьютеризация.

Задачей образования XXI в. является преодоление кризиса культуры, духовности и гуманизма. В настоящее время наблюдается смена образовательной парадигмы. Основное противоречие современной системы образования – это противоречие между быстрым темпом приращения знаний в

современном мире и ограниченными возможностями их усвоения индивидуумом. Это противоречие заставляет педагогическую теорию отказаться от абсолютного образовательного идеала (всесторонне развитой личности) и перейти к новому идеалу – максимальному развитию способностей человека к саморегуляции и самообразованию.

Говоря о проблемах современного казахстанского образования, невозможно его рассматривать в отрыве от общемировых тенденций. Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев в лекции «К экономике знаний – через инновации и образование», прочитанном в Евразийском национальном университете имени Л.Н. Гумилева, отметил: «Сфера образования существенно пересекается в информационном обществе с экономической сферой, а образовательная деятельность становится важнейшей компонентой его экономического развития, фактором преодоления отсталости. Само понятие трансформируется и расширяется. Происходит переход от концепции функциональной подготовки к концепции личности. Новая концепция предусматривает индивидуализированный характер образования, который позволяет учитывать возможности каждого конкретного человека и способствовать его самореализации и развитию».

Во Всемирной декларации по высшему образованию для XXI в. особо подчеркивается значимость подготовки высококвалифицированных специалистов и одновременно ответственных за себя и за будущее страны граждан. Основные шаги в этом направлении в Республике Казахстан стали осуществляться после принятия принципиально новых законов «Об Образовании» и «О высшем образовании». В них были заложены нормы, обеспечивающие демократизацию и гуманизацию образования, децентрализацию управления этой сферой. В этих законах определена главная задача – создание государством необходимых условий для культуры, общечеловеческих ценностей, свободы выбора языка обучения и типа учебного

заведения. Учреждения образования законодательно получили свободу в выборе программ, форм и методов обучения и воспитания, освободились от мелочной опеки сверху.

Однако в Казахстане наблюдается целый ряд особенностей, связанных с кризисной социально-экономической ситуацией, отказом от прежних ценностей, происходящими социокультурными изменениями. Модернизация казахстанского общества опирается на модернизацию образования, на его содержательное и структурное обновление. В стране также, как в мировой системе образования наблюдается тенденция смены основной парадигмы образования. Казахстанское образование постепенно интегрирует в мировую культуру – в нашей стране постепенно создается система непрерывного образования, происходят гуманитаризация и компьютеризация образования, предлагается свободный выбор программ обучения, на основе самостоятельности вузов возникают сообщества преподавателей и студентов и др.

Отечественная система образования должна перейти из режима выживания в режим устойчивого развития. Необходимо сделать все возможное для ресурсной обеспеченности образовательной сферы. Однако ресурсы должны направляться не на консервацию системы, а на ее эффективное обновление. Консервировать, даже то, что когда-то было лучшим в мире, – значит заведомо гарантировать отставание.

Миссия казахстанского образования состоит в создании социальной стабильности и прогресса, восстановлении и развитии культурного и кадрового потенциала страны. Для этого следует достичь гармонии во всех сферах человеческой деятельности, в частности, разрешить противоречия между человеком и природой, природой и обществом, цивилизациями и культурами, между самими людьми и т.п.

В связи с вышесказанным, на первый план выдвигается проблема поиска консенсуса разнообразных ценностей как целей образования, идея

поликультурности, сохранения многообразия культур при принятии большинством людей некоторых общих базовых ценностей. Общей основой современной стратегии образования является гуманистическая концепция, в основе которой лежит безоговорочное признание человека как высшей ценности.

Список литературы

- 1 Сноу Ч.П. Две культуры. – М.: Наука, 1973. - С.67.
- 2 Фромм Э. Человек для самого себя / Пер. с англ. Э. Спировой. - М.: АСТ, 2008. - С.103.
- 3 Назарбаев Н.А. К экономике знаний – через инновации и образование: лекция в Евразийском национальном университете имени Л.Н. – Астана, 2006. – С.15.
- 4 Журнал ЮНЕСКО. - 2002. – N 4.- С.16, 53.

Г.Б. Рахманова, А.К. Рахманова

Постиндустриалық дәуірдің қалыптасуы

Бұл мақалада автор жаһандану жағдайындағы жоғары білім саласындағы мәселелерді көтереді. Жоғары білім әлеуметтік және экономикалық прогресстің алдыңғы факторы болып қарастырылады, сонымен қатар қазіргі оқу жүйесі тәрбиемен тығыз байланыста болу керектігі жайында айтылған.

Rakhmanova G.B., Rakhmanova A.K.

Post-industrial era's formation

In this article the author studies the problem of higher education within the conditions of globalization. Especially, it is about that nowadays an educational sphere is called to change its priorities and values considering not only actual but also long-term inquiries of people and society. Higher education is viewed as main factor

of social and economic proper. Modern educational system is found in close connection with upbringing as well. Its final goal has to be gradual formation of ideals of not violence and priority of human values.

УДК 378.01

Н. Адилханулы

к. полит. наук, доцент, зав. кафедрой регионоведения,

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

ЭЛИТНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ПЛЮСЫ И МИНУСЫ ДЛЯ КАЗАХСТАНА

Данная статья автора посвящена изучению проблемы элитного образования в мире, его основных требований и функциональных основ. В ней рассматриваются возможности применения мирового опыта по внедрению элитного образования в современном Казахстане.

Ключевые слова: элита, элитарность, образование, опыт, общество, влияние, подготовка кадров

О качестве современной политической и экономической элиты общества можно судить по результатам ее управленческой деятельности. Можно также взять за основу такие субъективные критерии, как например, отношение к ней общества или оценка её деятельности по результатам социологических опросов среди населения. В результате, можно выявить уровень доверия к элите и определить её реальное влияние в обществе.

Известно, что хорошо подготовленная и обученная элита не может появиться в один момент. Ее надо готовить, пестовать, а также создавать условия для ее становления и роста. Высокая политическая культура элиты – важнейший элемент повышения политической культуры всего народа [1]. А

низкое качество элиты – свидетельство отсутствия системы рационального подбора кадров и планомерной подготовки специалистов высшего звена.

В сегодняшнем мире существуют два основных типа отбора элиты: открытый и закрытый. Первый предполагает конкурсное занятие элитных позиций – в соответствии со способностями их соискателей, и поэтому предполагает приток лучших умов, талантов, в том числе и из более низких социальных слоев. Второй тип предполагает клановое формирование элиты из выходцев узкого элитного слоя, набранного из представителей одного рода, племени или касты.

Открытый конкурс или отбор элиты является не просто модным изобретением европейских демократий, а элементарным требованием времени. Даже в условиях Азии были известны два типа подбора элиты – клановый, закрытый – в кастовой системе древней Индии, и относительно более открытый – в древнем Китае, включавший конкурс на замещение административных постов для китайских чиновников, именуемых мандаринами.

В некоторых странах средневековья, где господствовал абсолютистский режим, в свое время существовали элементы открытой системы набора элит. Так, в Османской империи, наиболее способные дети отбирались в элитный янычарский корпус независимо от их социальной и даже национальной принадлежности (в том числе и из военнопленных, принимавших мусульманство, так что среди янычар было много выходцев из славянских и западноевропейских народов). В то же время закрытость системы подбора элит существует и в современных демократических государствах. В современных США легче пробиться в национальную элиту белым, англо-саксам и протестантам, людям состоятельным и со связями, чем выходцам из социальных “низов”, а также представителям национальных меньшинств.

Приоритетами при подборе молодых кадров становится способность молодежи к инновациям, нестандартному оригинальному мышлению и

новаторскому решению проблем. В развитых странах, прежде всего в США, Европе и в Японии это отчетливо понимают: там идет настоящая охота за талантами во всех областях человеческой деятельности – в науке, искусстве, политике и бизнесе. В последние годы особенно активно и результативно ищут таланты среди молодежи ведущие японские корпорации. Они знают, что любые расходы на селекцию и “утилизацию” талантов окупятся сторицей. Так, такие всемирно известные японские транснациональные компании, как “Тойота” и “Тошиба” направляют своих агентов не только в вузы, но и в средние учебные заведения страны, чтобы отобрать наиболее талантливых юношей и девушек для будущей работы в бизнесе, науке или в производстве.

А власти Южной Кореи пошли еще дальше в решении проблемы поиска современных кадров для собственной науки и промышленности. И важная роль в ее решении была отведена ведущим элитным университетам, школам и колледжам страны. Один из лозунгов южнокорейского правительства звучит так: «Brain Korea» – «Корея мозга». Задача, вытекающая из него, заключается в том, что страна должна стать ключевым пунктом продвинутых исследований и передовых технологий во всей Азии. В середине 2000-х правительство Южной Кореи запустило общенациональную программу под названием «Счастливая зона». Ее цель заключалась в повышении уровня среднего образования в регионах, признанных наименее благополучными, а также в смешанных сельских и городских зонах. На базе отбора элитных школ власти приступили к серьезным реформам во всей системе образования. В ход пошли огромные финансовые вливания, а в систему элитного образования стали привлекать частный капитал. Ведущие корейские компании выступили спонсорами многих престижных школ и колледжей.

Сегодня многие элитные учебные заведения индустриально развитых стран выступают и в роли спонсоров одаренных детей безотносительно к статусу их родителей – элитные школы готовы обучать таких детей бесплатно,

даже платить им стипендии, так как наличие одаренных детей в привилегированных частных школах способствует общему подъему уровня обучения в самих этих школах. В то же время любая социальная система нуждается в организации подготовки элиты и, в первую очередь, - в системе образования. Причем тип системы этого образования тесно связан с любым типом подбора элиты – открытым или закрытым. В современных условиях, в эпоху информационного общества система, которая преграждает путь наверх талантам и способностям будет обречена на поражение. Дифференциация школьного обучения разделилась на два противоположных лагеря: критиков и сторонников элитного образования. Критики используют следующие аргументы: наличие элитных школ ставит детей в неравные условия, и закрепляют систему социального неравенства. Они приводят в пример советскую систему среднего образования. Известно, что советская педагогическая школа, наряду с передовыми для того времени нововведениями, нанесла серьезный вред школьному образованию сделав его по-настоящему “средним” в плане посредственности. Она в итоге, привела к унификации всей школьной системы Советского Союза [2], где не было место талантам и инновациям, а всякие новшества и индивидуальность искоренялись повсеместно.

Что касается сторонников элитного образования, то они считают, что единая или единообразная система обучения не учитывает разнообразие личностных ориентаций, уничтожает индивидуальность и не стимулирует развитие ученических способностей. По их мнению, в обществе вместе с государственной системой среднего образования должна существовать независимая и альтернативного система обучения. Дети и их родители должны сами выбирать ту систему, которая им больше подходит. А если одаренные дети из необеспеченных семей не могут оплачивать дорогостоящие частные школы, то они имеют право на дотацию со стороны государства, стипендии и

другие льготы. Разницей между элитарным и элитным образованием можно считать и то, что *элитарное* образование является образованием детей определенного узкого круга, в который входят люди по критериям своей знатности и богатства. Обычно различается элита по “крови” (в традиционном обществе), элита по богатству (в индустриальном обществе) и элита по знаниям (в информационном обществе). Поскольку элитарное образование является образованием сугубо для выходцев из узкого круга, то оно считается в большинстве своем несправедливым и расточительным: ведь в данном случае нивелируются таланты детей, семьи которых не входят в элиту общества.

Элитарные и элитные школы разнятся хотя бы из того, что дети из богатых семей, поступив в элитную школу, просто не смогут в ней учиться, если не обладают высокими интеллектуальными способностями. Из такой школы они просто вынуждены будут уйти, ибо “не потянут”, даже если их родители и заплатили немалые деньги за их обучение. Все это свидетельствует о том, что элитарное образование характеризуется системой закрытого подбора элит, в то время как элитное образование – открытостью. Хорошее элитное образование является одним из важнейших каналов усиления социальной мобильности в обществе.

Поэтому далеко не случайно, что ведущие мировые специалисты в сфере образования подчеркивают, что такие престижные учебные заведения, как Итон, Харроу, Оксфорд, Кембридж в Англии, Гротон и Сент-Поль во Франции, Гарвард, Йель и Принстон в США вот уже многие годы, а то и столетия, сохраняя свою консервативность, престиж и элитарность, стали эталонами качества современного образования. Именно на них, прежде всего, ориентируются учебные заведения во всем мире [4].

Казахстанская система образования долгие годы развивалась в условиях устаревшей методологической базы образования, структуры и содержания, которые недостаточны для поэтапного её вхождения в мировое

образовательное пространство. В свою очередь, преобразования в системе общественных отношений оказывали свое влияние на образование, требуя от него мобильности и адекватного ответа на реалии нового исторического этапа и должны соответствовать потребностям развития экономики в целом [3].

До конца 90-х годов состояние системы среднего образования в республике свидетельствовало о значительном отставании программ среднего образования в стране от общемировых образовательных технологий и стандартов. Содержание обучения в общеобразовательной школе оставалось фактологическим, а государственные стандарты, основанные на предметном подходе, были морально устаревшими. Отсутствовал компетентный подход, ориентированный на индивидуальность ученика. Обучение в школе не давало ученику четко выраженной позитивной мотивации к выбору жизненного пути, интересов и перспектив. Кроме того, исследования ЮНЕСКО и результаты тестирования выпускников общеобразовательных школ на тот период времени показывали устойчивую тенденцию снижения качества образования. В условиях недостаточной профилизации на старшей ступени среднего образования выпускники школ часто оставались невостребованными на рынке труда. Начальное и среднее профессиональное образование не в полной мере удовлетворяло потребности личности, общества и не могло решить проблему подготовки кадров, обусловленного новыми требованиями к уровню квалификации технических работников и специалистов среднего звена технического, обслуживающего и управленческого труда [5].

В конце 90-х годов в Республике Казахстан была сделана ставка на переход к новым инновационным методикам в сфере среднего образования, соответствующим самым высоким мировым стандартам. В первую очередь речь шла об открытии первых элитных средних учебных заведений нового типа. Пионерами казахстанского элитного среднего образования стали казахско-турецкие лицеи и международная образовательная школа «Мирас».

По прошествии определенного времени настала очередь и мировых «грандов». Так в 2011 году свои двери в Алматы и Астане распахнула первая на территории СНГ элитная британская средняя школа «Haileybury». Сегодня по всей стране действует большое количество частных элитных школьных учреждений самых различных направлений и профиля, которые имеют свой постоянный устоявшийся контингент учеников на протяжении многих лет.

Например, в городе Алматы, из 170 государственных общеобразовательных учреждений - 50 являются частными. По результатам ЕНТ 2012 года был составлен рейтинг лучших средних учебных заведений страны, и в эту сотню наиболее успешных вошло 17 алматинских школ, из них - 5 частных. Лучшей же школой города по результатам тестирования выпускников стала Республиканская специализированная физико-математическая школа-интернат им. О.Жаутикова (РФМШИ). В общереспубликанском рейтинге она заняла седьмое место, но по результатам тестирования по математике продемонстрировала второй по стране результат (первое место по этому показателю занял Первый общеобразовательный лицей города Петропавловска) [6].

Отдельно следует остановиться на создании специализированной сети «Интеллектуальные школы Назарбаева» в Казахстане. В рамках данной программы планируется построить 20 таких школ по всей стране. На настоящий момент 10 таких средних учебных заведений уже открыли свои двери для учащихся. Для сравнения: в рамках национальной системы образования в Казахстане работает 7576 школ, в которых учатся 2,5 млн. учащихся 1-12 классов.

Планируется, что «Интеллектуальные школы Назарбаева» будут открыты по одной в 14 областных центрах Казахстана и по две в городах Астана, Алматы и Шымкенте. Они будут работать на базе специализированных заведений и классов, оборудованных по последнему слову техники. Как

отметил в прошлом месяце на заседании кабинета министр образования и науки РК Аслан Сарижилов, эти школы "призваны стать локомотивами развития всей сети средних учебных заведений". Получение возможности поступить в Назарбаев школу открывает перед школьником хорошие перспективы. По окончании 6-го класса обучение и дополнительные занятия оплачиваются за счет государственной стипендии. Сдать экзамены на поступление в 7-ой класс могут все школьники Казахстана. Чтобы обеспечить прозрачность процесса и отсутствие коррупции, учащиеся сохраняют копии своих ответов. Впоследствии, после опубликования ответов, они могут проверить, правильно ли были подсчитаны их баллы. Данные школы предлагают углубленный курс математики и естественных наук, таких как физика, химия и биология, а также иностранных языков. В старших классах предметы преподаются на английском языке носителями языка, труд которых оплачивается за счет щедрых школьных бюджетов. Упор на точные науки должен обеспечить для выпускников этих школ идеальную сочетаемость с обучением в будущем в престижном Назарбаев Университете или в других ведущих университетах мира.

По утверждению казахстанских властей, опыт, приобретенный в ходе реализации данной программы, будет применен для усовершенствования учебной программы в обычных средних школах. Программы «Интеллектуальные школы Назарбаева» разрабатываются, учитывая лучший международный и отечественный опыт, с использованием новых подходов, ориентированных на углубление знаний учащихся через развитие навыков поиска знаний и их применения на практике. Планируется также, что разработанные и интегрированные образовательные учебные программы для «Интеллектуальных школ Назарбаева» в перспективе будут адаптированы ко всей системе среднего общего образования страны [7].

В настоящее время Казахстан признан мировым сообществом как государство с рыночной экономикой. За короткий исторический период

обретения независимости республика сделала значительный прорыв в экономике, интегрируясь в мировую цивилизацию, используя новые прогрессивные технологии. Определены перспективы социально-экономического развития страны. В этом контексте возрастает роль и значение современной системы образования, человеческого капитала как критериев уровня общественного развития, составляющих основу нового уровня жизни общества и являющихся важнейшими факторами, базой экономической мощи и национальной безопасности страны. Задача вхождения в число самых конкурентоспособных экономик мира руководством Казахстана ставится уже не в первый раз. Но, мало кто связывал вопрос повышения конкурентоспособности экономики страны с необходимостью проведения кардинальных реформ в сфере образования. Особенно это касается системы высшего и среднего образования. И лишь в последние годы пришло понимание того, что подготовка высокопрофессиональных кадров в отечественных образовательных учреждениях является одним из главных факторов конкурентоспособности нации. Ведь простые граждане и государство не всегда могут взять и сделаться конкурентоспособными благодаря лишь административно-реорганизационным мерам в экономико-хозяйственной сфере. Поставленная Главой государства Нурсултаном Назарбаевым задача вхождения Казахстана в 30-ку конкурентоспособных стран мира до 2050 года может быть решена в том случае, если ее будут воплощать в жизнь высококвалифицированные специалисты, обладающие знаниями наукоемких технологий, управленческими навыками, умеющие ориентироваться в современной рыночной экономике [3]. Совершенно понятно, что ныне и в обозримом будущем любое общество не может функционировать без элиты. Это значит, что квалифицированную элиту, ориентированную на высокие гуманистические ценности, нужно готовить заранее и по специально разработанной государственной программе. Известно, что коммуникационные

навыки, в частности, лидерство, формируются у молодых людей в раннем возрасте, и поэтому для общества чрезвычайно важно распознавать и развивать способности его членов к лидерству. Именно в этом плане важна проблема элитного образования, которое может оптимизировать процесс подбора и расстановки, а также смены элит в будущем казахстанском обществе.

Список литературы

- 1 Кусаинов А. Реформа образования: курс на высшие ценности // Казахстанская правда. - 2002. - 2 апреля. - С.6
- 2 Лиферов А. Геополитика и реинтеграция образовательного пространства стран СНГ// Вестник высшей школы.- 2000. - № 1. - С.16.
- 3 Нурберген М. Конкурентоспособно ли казахстанское образование: [Электронный ресурс]. – Режим доступа URL: <http://www.matritca.kz/top/5235html> - (дата обращения 19.10.2013).
- 4 Нуртазина Р. Интеграция образования Казахстана в условиях глобализации // Интеграция образования. - 2004. - № 2.
- 5 Концепция развития образования в Республике Казахстан до 2015 г. Астана, 2004. – 24 с.
- 6 Семькина Ю. Альфа и омега школьного образования // Континент: [Электронный ресурс]. – Режим доступа URL: www.continent.kz - (дата обращения 17.11.2013).
- 7 Бартлетт П. Казахстан: элитные школы могут ограничить возможности молодежи: [Электронный ресурс]. – Режим доступа URL: <http://russian.eurasianet.org/node/59201> - (дата обращения 09.11.2013).

Н. Адилханулы

**Қазақстандағы беделді білім жүйесінің
артықшылықтары мен кемшіліктері**

Бұл мақалада автор қазіргі әлемдегі элиталық білімін зерттеуі мен оның бас талаптары мен функционалдық ұстанымдарын қарастыру жолдарын паш етіп отыр. Әлемдегі элиталық білімнің Қазақстан білім жүйесіне еңгізу мәселелері де қарастырылған.

N. Adilkhanuly

Elite education: the pros and cons for Kazakhstan

This article devoted to the problem of elite education in the world, its basic requirements and functional bases. It discusses the possible application of international experience in the implementation of elite education in modern Kazakhstan.

УДК 801-7

Л.Т. Құрманбаева

ф.ғ.к., доцент, М.Тынышпаев атындағы ҚазККА, Алматы

А.И. Досжанова

магистрант, аға оқытушы, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ МУЛЬТИМӘДЕНИЕТ ТЕОРИЯСЫНЫҢ МОДЕЛІ

Бұл мақалада Қазақстандық мультимәдениеттің теориялық және методологиялық мәселесін зерттеген авторлардың ойларына тоқталады. Сонымен қатар әлеуметтік-мәдени дамуымен Қазақстандағы мультимәдениет моделі қарастырылады.

Тірек сөздер: Қазақстан мультимәдениет, модель, халық, этностық топтар, әлеуметтік-мәдени процесстер, Казахстан Ассамблеясы, құндылықтар

Қазақстандық мультимәдениеттің теориялық және методологиялық мәселесін зерттеген авторлардың ойлары мынадай: Г.В. Малининның ойынша Қазақстандағы мультимәдениеттің белгісі ретінде ол Қазақстан тарихын негізге ала отырып 3 түрлі жағдайды айтады.

Бірінші жағдай Қазақстанның Ресей империясымен қосылуындағы жағдайды. Егер Абылай хан мен Әбілқайыр хан елімізді Ресейге қоспағанда Қазақстан қазіргі уақыта этникалық тұрғыдан жоқ болар еді. Себебі Қытай, Қоқан, Бұхар хандықтарының бодандығын қабылдағанда бұл хандықтар қазақтарды жоқ қылып, этникалық жағынан жойып жіберер еді.

Екінші жағдай Қазақстанның 70 жыл КСРО-ның құрамында болуы.

Үшінші жағдай 1991 жылығы Қазақстанның тәуелсіздігін алып ел болуын айтады. Бұл айтылғандардың барлығы тарихи жағынан көрсете отырып, мультимәдениеттің Қазақстандық моделін Г.В. Малинин былайша тұжырымдайды:

Бірінші мультимәдениет бұл дүниетанымның негізі және құндылықтардың мәнін көрсетуші этномәдени ерекшеліктерінің өзара әрекеті. Мультимәдениеттің белгісі ол әр адамның бір-бірінен жекешелігін көрсетеді.

Екінші мультимәдениет бұл саяси-құқық қағидасы әртүрлі соның ішінде үлкен және кіші халықтардың құқық, мәдениет, саясаттын сақтап дамуын қалыптастыратын белгі. Жеке адамның әлеуметтік орнын, жауапкершілігі мен еркіндігін, құқықтары міндеттерін белгілейтін жүйе.

Үшінші мультимәдениет бұл рухани-адамгершілік парадигмасы, ұлттың мәдениетін қалыптастыра отырып рухани құндылықтарының бір-бірімен қалыптасуын белгілейді. Бұл жағдай ұлттар арасында болады.

Төртінші мультимәдениет бұл халықтардың нормалар жиындығы. Бір-біріне деген қарым-қатынастың белгілері [1-2].

Н.Ж. Байтенованың ойына тоқталатын болсақ ұлттық бірігулердің және Қазақстан Ассамблеясын атап өте отырып, халықтың тату тәтті өмір сүруін

мәдениеттердің араласуын көрсеткен. Біздің мемлекетімізде көпмәдениеттілік сақталу тиіс дейді, сонда ғана біздің мемлекеттіміз сақталып қалады деген қанатты ой тоқталады [2].

Р.С. Сартаеваның пікірінше Қазақстандық мультимәдениет көріністерін ол әртүрлі халықтардың мәдениеттері ассимиляцияға және аккультурацияға түсіп өзгеруін және әлемдік мәдениеттер деңгейінде орын алады. Сонау ежелгі мәдениеттен бастап қазіргі Батыс мәдениетіне дейінгі аралықтың барлығы болмыс арқылы әртүрлі этностардың қоршаған әлемге әсерін тигізеді. Қазақстанда мультимәдениеттің көріністері кеңестік кезден қалыптасқан. Солардың ішінде екі мәдениеттің ерекшеліктерін көрсетеді, олар орыс және қазақ мәдениеттерінің бір-біріне әсер етуден пайда болған. Мысал, ретінде қазақтың музыка аспаптарының басқа халықтардың аспаптарына ұқсайтындығын атап өткен. Жалпы алғанда автордың ойы бойынша мультимәдениеті ұқсастық белгілер арқылы көрсетеді [3].

В.Д. Курганскаяның айтуынша: Мультимәдениеттің қазақстандық үлгісі ретінде ол салыстырамалы түрде әлеуметтік тұрғыда айтап өтеді. Көп ұлтты Қазақстанда ұлттар өздерінің мәдени белгілерін сақтап отырады. Егер Қазақстанда мультимәдениетке арналған бағдарлама құрылыса тілдік, мәдени, этникалық топтар, тағы басқа мәселелерді кеңінен қарастырады еді. Елдегі ұлттық бірегейлікті сақтап қалуымыз тиіс [4].

Е. Чакеновтың пікірін негізге алатын болсақ Қазақстандағы Ассамблея мәселесін негіз ретінде көрсетеді. Көп ұлтты еліміздің бірлігін, татулығын, достастығына сақтау негіз болады. Әрбір ұлттың мәдениетін көрсетуші орталықтардың көбеюін қолға алуды атап өтті. Ассамблея ұлттардың ұлттық-мәдени негізінің өзегіне айналуы тиіс дейді [5].

Ю. Булуктаевтің ойы бойынша: КСРО-ның құлауы нәтижесінде Қазақстан өз тәуелсіздігін алып, көптеген жетістіктерге жетті. Өзіндік жеке мемлекет құрылды, нарықтық экономика негізі салынды және де саяси жүйе іске

асырылды. Қазақстанның экономикалық деңгейі мен даму қарқыны жағынан Орта Азиялық аймақтарда алда келеді. Қазақстан халқының бірлігі болмаған жағдайда, мұның бәріне жету қиынға соғар еді. Бұл мақсатқа жету оңай емес, дегенмен, өзінің этно демографиялық құрылымымен, әр түрлі діндер мен мәдениетімен Қазақстан 130-дан астам этностан құралған полиэтникалық мемлекет болып табылады. Ұйымдасу, жұмылу, яғни біріктіруге қандайда бір жекеленген түрді, топты немесе ұйымды алуға болады. Әлеуметтік-экономикалық және саяси өзгерістерден өткен, көптеген мемлекеттердің тарихи тәжірибесі, ұлтаралық бірліксіз ешбір көзделген стратегиялық мақсатқа жету мүмкін емес екенін дәлелдейді. Бұл шарттар реформаларды тереңдету, экономиканың тұрақтылығы және алдағы даму үшін өте маңызды. Ұлттық ынтымақтастық, қоғамның жағдайын өзімен бірге көрсете отырып, және оның бірлігі мен нығаюы Қазақстан дамуына маңызды жағдай. Ұлттық ынтымақтастық саясаты мынадай шарттармен құрылуда, мысалы, қазақстандық патриотизм, этносаралық және азаматтық келісім. Логикаға сүйене отырып қарсыласу арқылы емес, келісім арқылы жаңа қоғамның туу жолы ашылады. Қазақи қоғамның ынтымақтастығы этносаралық және азаматтық бірлестік ретінде, мемлекеттің стратегиялық мақсаты болып келеді. Қазақстан сияқты көпұлтты мемлекетте этносаралық қатынас, қоғам тұрмысына маңызы зор. Мұндай қатынастар этноұлттық қоғам арасында, әр түрлі қарым-қатынастарды көрсетеді: әлеуметтік-мәдени, саяси, экономика, құқықтық, діни және т.б. Бірігу қажеттілігі және қоғамдық тұрақтылық Қазақстанның полиэтникалық қоғамында орын алған мәселе. Мемлекеттің тәуелсіздігі мен оның ұлттық қауіпсіздігі және территориялық түгелділігі үшін тек қана азаматтық келісім ғана емес, сонымен бірге ұлтаралық келісімді қажет етеді.

Этностардың бірігу өте бай тарихы бар және мінездік сипаттамасының басты ерекшелігі ол қазіргі Қазақстанды қоныстанушы халықтарға деген шыдамдылық, ақниет пен кең пейілділік. Көп зерттеушілердің пікірлері

бойынша, қазақ халқы интегралдаушы, біріктіруші этнос ретінде өзінің мәдениет саласындағы міндетін орындай алады, егер өзінің ежелден келе жатқан ерекше мәдениетін жаңашаландырып, кең насихаттау арқылы басқа этностық топтарға оңай жетілімді қылса. Мемлекеттік халықтық саясаттың басты ерекшелігінің бірі екі тілдік саясат болып табылады. Белгілі бір қолайлы этно саясаттық жағдайда тіл өте мықты интегралдаушы фактор бола алады. Қазақстанның тілдік саясатының іске асу үдерісін келесі мәліметтерден көруге болады: 90 жылдардың соңында мектепке дейінгі оқыту мекемелерінде 426 мың жуық, ал жалпы білім беру мектептерінде 3 млн. жуық балалар жеті ана тілінде оқып, тәрбиеленген болатын. Мемлекеттік тіл басқа Қазақстандағы тілдерге зиянын тигізбей өзіндік, логикалық жолмен дами береді деген саясатты ұстануға Қазақстанның мемлекеттік басқару органдары нақты шешім қабылдады.

Қазақстан белгілі бір этносқа немесе басқа да этностардың өміріне тарихи қалыптасқан дәстүрлі діннің әсерін ескереді. Бүгінгі күнде мемлекет пен діни ұйымдардың ынтымақтасуының басты екі мәселелері бар.

Біріншісі – бейбітшілік пен азаматтық келісімді насихаттау;

Екіншісі – мәдениетті жаңаландыруды дамыту. Қазақстан қоғамының поликонфессионалдық мінезі мемлекет алдында діни шыдамдылық пен дін ұстау еркіндігін Қазақстан Республикасында ұлттық бірігулері мен барлық ұлттық рухани келісімділік атмосфераның контекстінде дамыту жайлы мәселе қойып отыр.

Қазақстан моделінің басты ерекшеліктерінің бірі ол Қазақстан халықтарының ұлттық мәдени орталығын құру және диаспораларға өзінің тарихи отанымен байланысты ұзбеуге көмек көрсету болып табылады. Бұндағы маңызды рөл Қазақстан халықтар ассамблеясына тиесілі. Шынында да, мемлекет пен азаматтық қоғамның арасында дәнекердің функциясын атқаратын, әртүрлі этно әлеметтік топтардың арасындағы байланысты

қамтамасыз ететін ұлттық мәдени орталықтар, қоғамның мултикультуралық мәдениетінің қалыптасуы мен бірлігінің нығайуында басты рөл атқарады. Ұлттық мәдени орталықтардың біріктіруші рөлі, жеке этностық топтар мен әлеуметтік қабаттардың өкілдерінің жеке азаматтық қызығушылығын интеграциялау арқылы баршаның қызығушылығына айналдыруда. Әртүрлі этностардың арасындағы келісімге жету құралы ретінде, орталықтар өздерінің алға қойып жатқан мәселелеріне қолдау ретінде, көпшіліктің пікірін мобилизациялау жүргізуде. Әлеуметтік-мәдениетті дамыту жайлы Қазақстан өкіметінің саяси платформасында “Қазақстан халықтарының мәдени құндылықтары, халық мәдениеттерінің өзіндік ерекшеліктерінен құралады. Мултикультуралық модель - бұл қоғам ішіндегі қандай да этностың мәдени өзгешеліктерін жоғары қоймайтын, барлық этностар тең дәрежеде екенін түсіндіргісі келетін модель. Бұл модельді дамытуда барлық іс-шаралар игі болады, себебі бұл модель бейбітшіліктің және тұрақтылықтың негізі болып саналады [6].

Әдебиеттер

1 Малинин Г.В. Проблема этнической самодостаточности и становление мультикультурализма в Казахстане // Мультикультурное общество в Казахстане: модели, проблемы, перспективы: Сб. матер. республ. науч.-практ. конф. – Алматы: Институт философии и политологии, 2002. – С. 5-12.

2 Жусипов Б.С. Безопасность этнокультурного развития Республики Казахстан // Мультикультурное общество в Казахстане: модели, проблемы, перспективы: Сб. матер. республ. науч.-практ. конф. – Алматы: Институт философии и политологии, 2002. – С. 86-97.

3 Байтенова Н.Ж. Мультикультурализм как модель бесконфликтного этносоциального развития // Мультикультурное общество в Казахстане: модели, проблемы, перспективы: Сб. матер. республ. науч.-практ. конф. – Алматы: Институт философии и политологии, 2002. – С. 12-23.

4 Сартаева Р.С. О мультикультурализме, ксенофобии и полифонии культур // Мультикультурное общество в Казахстане: модели, проблемы, перспективы: Сб. матер. республ. науч.-практ. конф.– Алматы: Институт философии и политологии, 2002. – С. 78-86.

5 Курганская В.Д. Мультикультурализм как форма социального диалога и толерантности // К идеалам мира – через преемственность поколений: Сб. матер. республ. науч.-практ. конф.– Алматы, 2006. – С. 107-113.

6 Кадыржанов Р. Этнокультурная политика в Республике Казахстан: [Электронный ресурс]. – Режим доступа URL: [http://www. google.kz](http://www.google.kz) - (дата обращения 18.11.2013).

Л.Т. Құрманбаева, А.И.Досжанова

Модель мультикультурной теории в Казахстане

В этой статье рассматриваются мультикультурные модели Казахстана. А также социокультурные процессы, проблемы теоретических и методологических исследований мультикультуры в Казахстана и работы казахстанских авторов.

L.T. Kurmanbaeva, A.I.Dosjanova

Model of multicultural theory in Kazakhstan

This article describes the multicultural model of Kazakhstan. As well as socio-cultural processes, issues, theoretical and methodological research of multicultural Kazakhstan and Kazakhstan authors.

УДК 30.01

Ж.М. Төрежанова

ОРТА АЗИЯ ЕЛДЕРІНДЕГІ КИНО ӨНЕРІ

Бұл мақала тәуелсіздік жылдарындағы Орта Азия және Қазақстан киноөнері туралы сөз қозғамақ. Орта Азия және Қазақстан киноөндірісі жайында – салмақтап көз жүгіртер болсақ, тәуелсіздік жылдарында авторлық кинолар арқылы қоғамның көзқарасының өзгергендігі туралы бейнеледі. Кеңестік киноөндірушілеріне ұқсағысы келген, бірақ жана қоғамның эстетикалық әсерінен кете алмаған, осымен қатар заманға сай технологиялардың көмегімен жаңарған, түрленген Орта Азия және Қазақстан киносын көруге болады. Бұл мақалада Орта Азия және Қазақстан киноөндірушілерінің кеңестік идеологиядан бас тартқандығын байқай аламыз.

Тірек сөздері: Орта Азия, Қазақстан, Қырғызстан, Өзбекстан, Тәжікстан, Түркменстан, фильм, кино, киноөндірісі, киноөндіруші, режиссер, мәдениет, киноөнері, Оскар, хронотоп, кеңістік, өнер

Өнердің атқаратын қызметтерін ғылыми жағынан талдасақ, өнер – тәрбиелік, эстетикалық, коммуниативтік, эвристикалық және ақпараттық болып, бес бағытқа бағытталған. Айтылған бағыттар әдебиет, театр, музыка сияқты шығармашылық салалардың қай-қайсынан да, ең бастысы кино өнерінің де өн бойынан түгелдей дерлік табылады. Өз заманының ұлы ойшыл-философы «Ақиқат атаулының барлығы өнерден табылады», - деген ұлағатты тұжырымын ойға оралтсақ, адам мен қоғамның рухани-мәдени келбетінің қалыптасуында киноөндірісінің де алатын орны айрықша [1, 47 б.].

Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында біздің қоғам идеологиялық бей-берекеттік жағдайында болды: зиялы азаматтарды еуразияландыру идеяларымен ығыстырды. Тамырымыз түркілерден тарайтынын еске алса, дәстүрлі мәдениетімізге қайтуға үгіттеді. Енді ақырында қоғамды демократияландыруға шақырды. Бұл кезеңге берілген анықтамалардың кең тарағаны мынау болды: «нарықтық экономикаға көшу». Бұл анықтама толық

ештеңе түсіндірмеді, дегенмен адамдар оны мұғалімдер мен дәрігерлер, инженерлер мен технологтар базарларға сауда жасауға кетті деп түсінді.

Орта Азия аумағында өмір сүретін кез-келген адам кем дегенде төрт ділдің әсерін өз бойында сезінді. Олар: әлі де санамыз бен тұрмыс дәстүрімізде берік орын алған – кеңестік діл; құрамында дәстүрлі дүниетаным, әдет-ғұрып, тарихи тәжірибе және т.б. кіретін этностық діл; мұсылмандық діл; демократиялық қоғамды құруды ресми түрде жариялаған батыстық діл. Өте тұрақты және ғасырлар бойы қалыптасқан діл – бұл этностық, сондықтан Орта Азия халықтарының 60 пайызы осы жазықтықта өмір сүрді. Халықтың белгілі бір бөлігі кеңестік ділмен өмір сүруді жалғастырды, негізінен олар 10 пайызды құраған зейнеткерлер болды. Қалған 30 пайызы зиялы қауым мен бизнес өкілдеріне тиесілі. Түркменстан 100 пайыз этностық ділмен өмір сүрді. Президент Сапармурад Ниязовтың билігі тұлғаның діні мен дәстүріне берілгендігін бекітіп берді. Тәжікстан мен Өзбекстан этностық-діни жазықтықта өмір сүрді. Батыстың бұқаралық ақпарат құралдарына сүйенетін болсақ Қырғызстанды Орта Азиядағы «демократия аралы» деп атады. Қазақстанда демократизацияландыру үрдістері барынша айқын көрінеді және заманауи зайырлы мемлекетті құруға көп мөлшерде алғышарттары бар екені айқын байқалады. Киноөндірісі осы барлық ділдердің арасында орналасқан жеке тұлғаның белгісіздік мәселесін өнердің басқа түрлеріне карағанда ерекше жеткізеді. «Қайта құру» кезеңінде киноөндірісі қаһарман – жас адам нон-конформист болса, 1990 жылдарың басында-ақ құндылық координаттары жоғалған жағдайда өздерін сенімсіз сезінетін қаһармандарға айналу әдеттегі жағдай бола бастады. «Ине» («Игла») фильміндегі супермен Моро (Виктор Цой) Е. Шинарбаевтың «Сұр үшбұрыштағы орын» («Место на серой треуғолке») фильміндегі рефлектті жас жігітке айналды. А. Каракуловтың «Ажырастырушы» («Разлучница») фильмінде ойнаған ағайынды актерлар – ағайынды Туркенбаевтар М. Сарулудың «Ин спе» қырғыздық көріністеріне

өтеді. Жаңа отанды саналы түрде меңгеру сияқты «үй» бейнесінің қалыптасуы да маңызды орын алды. Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарындағы фильмдер атауларының өздері-ақ фильм қаһармандарының өмір сүру мекенінің, орнының белгісіздігін айтып тұр – «Үйің қайда, ұлу?» (Где твой дом, улитка?), «Шанхай», «Квартирант», «Жабайы Шығыс» («Дикий Восток») және т.б. Бірінші онжылдықтың соңына қарай отанның нақты атауы пайда бола бастады. Олар «Ақсуат», «Бекет», «Менің әкелерімнің жері», «Боранды бекет».

Ұлттық тарихтан ұқсастық іздеді. Тәуелсіздік алғаннан кейін режиссерлер өз халқының тарихының маңызды кезеңдерін түсіндіріп, баяндауға белсене кірісті. «Отырардың күйреуі» («Гибель отрара»), «Сұлтан Бейбарыс», «Абай», «Имам әл-Бухари» және т.б. фильмдер халықтың тарихын көрсету арқылы ұлттық ұқсастықты қалыптастыру процесіндегі маңызды кезең болды.

Кеңестік тәжірибені қайта ойлап, ой елегінен өткізді. Тәуелсіздік заманы келген соң кеңестік уақытта неге тыйым салынғаны туралы айту қажеттілігі туындағаны табиғи нәрсе. атап айтқанда – Орта Азияда кеңестік билікті орнату кезіндегі каталдық пен зорлық – «Шешен» («Оратор») фильмі; ұжымдастыру нәтижесіндегі құрбан болғандардың санының көптігі – «Сұржекей – өлім періштесі» («Суржекей – ангел смерти»); халықтың Сталиндік заманға көшуі «Періште, шаттыққа бөлесі» («Ангелочек, сделай радость»); ядролық қаруды сынау және жалпы кеңестік милитаризмді, яғни соғыс құмарлықты айыптау, кінәләу – «Ләйләнің дұғасы» («Молитва Лейы»), «Үш ағайынды» («Три брата») фильмдері.

Ұқсастықты жете түсіну белгісі ретінде ұлттық хронотоп қалыптасты. Ұлттық хронотоптың қалыптасуы анық көрсетілген фильмдер пайда болады, яғни өзінің біртұтас кеңістігі – уақытпен бірге шынайы ұлттық бейне. Және бұл бейне кеңестік замандағыдай тек эпостық немесе тек тарихи фильмдерге жатқызылған жоқ. Ол қазіргі заманмен байланыс құра бастады, осылайша

қырғыз және қазақ ауылдарындағы өмірді қайта жаңғыртты. Мысалы: «Сілкіншек», «Ақсуат», «таң сәріге дейін», «Құдық».

2005 жылы Қазақстанда Ең атақты тарихи кино жоба - режиссер С. Бодров, И. Пассердің және Т. Теменовтың «Көшпенділер» фильмі пайда болды. Осымен тарихи киноға деген қызығушылық он бес жылға жуық жабылып қалады. Не себепті Өзбекстан мен Қазақстанда ғана тарихи тақырыпты көлемді фильмдер пайда болған? Жауап өте қарапайым – аймақтың басқа елдерінде осындай көріністерді жасауға мүмкіндіктер мен жағдайлар болмады. Қырғызстанда тарихи фильмдерді түсіруге қаржы болмады, себебі кино саласы мемлекеттен қаржы алмады. Тәжікстанда азаматтық соғыс болды және тарихи киноға қарайтын мұрша болған жоқ. Түркменстанда 1990 жылдардың басында мынадай тарихи фильмдер түсірілді: режиссер О. Гуммадовтың «Кемине» және «Молланепс» фильмдері. Кейіннен кино өндірісі тоқтап қалды.

Орта Азияның әр елінде тәуелсіздік алғаннан кейін киноөндірісінде автохтонды мәдениетті қайта жаңғыртқан режиссерлар пайда болды. Мысалы, олардың ішіндегі ең көрнектілері: Қазақстанда - Серік Апрымов және Дәрежан Өмірбаев, Қырғызстанда - Ақтан Абдыхалықов, Өзбекстанда - Юсуф Азимов және кейінірек Юсуп Разыков, Тәжікстанда - Джамшет Усмонов, Түркменстанда - Халмамед Какабаев. Сол уақытта киноөндірісінде ұлттық хронотопының кескінінің қалыптасуы жүрді.

Хронотоп (сөзбе сөз аударғанда «уақыт кеңістігі» деген мағына береді) М.Бахтиннің анықтамасына сәйкес кеңістік пен уақытқа тәуелді қарым-қатынастың өзара маңызды байланысы. Әдеби көркем хронотопта саналы және нақты тұтастықта кеңістік пен уақытша белгі, шышандар тоғысатын орын болады. Бұл жерде уақыт тарылады, көркем ой өрісті болады, кеңістік уақыт, сюжет, тарих әрекетіне араласа интенсивтеніп күшейеді. Кеңістікте уақыт белгілері ашылады және кеңістік саналы түрде ұғынылып уақытпен өлшенеді [2, 121-122 б.] .

Отбасы ұлттық құрылымның көрсеткіші ретінде. Үй және отбасы – кез-келген қоғамның негізін құрайтын екі ұғым. Сондықтан үй құрылысын мемлекет құрлысымен жиі теңестіреді, ал толыққанды отбасы қоғамдағы үйлесім мен амандықпен теңестіріледі. Бұл екі ұғымның киноөндірісінде көрінуі мемлекеттің тұрақтылығы мен даму деңгейін көрсетеді.

Тәуелсіздік заманы келуімен не өзгерді? Толыққанды және бақытты отбасылар пайда болды ма? Тәуелсіздікті құру кезеңінде киноөндірісінде балалық шақ тақырыбы қозғалуында терең логика бар. Жас мемлекеттер көп жағдайда аяғынан енді тұрып келе жатқан сәбилерге ұқсастырылып, байланыстырылады. Бұл тақырыпқа мына фильмдерді жатқызуға болады: «Ләйләнің дұғасы» («Молитва Лейлы») және «Күнбағыстар» («Подсолнухи»), Қырғызстаннан «Тұңғыш» («Первенец») және «Жаяу тұман» («Пеший туман») т.б. фильмдер. Барлық кинода балалар кездеседі. Тек бір жағдайда балалар туылады, басқасында қайтыс болады, үшіншісінде – балалар ешкімге керек емес, төртіншісінде балалар әкесінен құтылуға тырысады. Әр оқиға балалар бейнесінің даму динамикасын өздігінше көрсетеді. Бұл мінез-құлық тәртібінің белгілі кестелері мен стереотиптердің жоқтығын айтады. Жағымды бейнелер іздеп бірнеше жыл сандалғаннан кейін, Орта Азия киноөндірушілері қарт әйел-ананың, шындығында әженің дәстүрлі бейнесіне қайта оралады. Рулық ошақтың қорғаушысы ретінде ана бейнесі пайда болды. Архетип ретінде ана бейнесі келтірілген ең күшті бағдарламалы фильмдердің бірі түркмендік режиссер Ходжакули Нарлиевтің «Мәңгірт» фильмі болып табылады. Шыңғыс Айтматовтың «Ғасырданда ұзақ түн» романында суреттелген мәңгірт туралы аңыз «қайта құру» кезеңінде экранға шығарылмай қалмады. Бұл жерде бәрі символды – Отан образы ретіндегі тағы бір керемет ана бейнесі Д.Манабаевтың «Сұржекей - өлім періштесі» атты тарихи фильмінде көрсетіледі. Өзінің немересіне Қорқыт жайлы аңызды айтып отыратын зағип әже – дәстүрді насихаттаушы және халық даналығының қазынасы ғана емес, сонымен қатар

халықтың ары. 1991-1998 жж.аралығында Отан-ана бейнесі Қазақстандық, сондай-ақ барлық Орта Азиялық киноөндірушілерден толығымен алшақтап кетті. Мұның себебі: моральді-этностық құндылықтарды жоғалту, дәл сол жылдары шыңына шықты. Бұлар белгісіз көңіл-күйлер мен түсініксіз мақсаттарға толы жыл болды. Осының бәрі киноөндірісіне әсерін тигізді. Мысалы: Қазақстанда Б.Шариповтың «Заманай» көрінісі, Қырғызстанда А.Абдыкалыковтың «Бешкемпир» мен М.Сарулудың «Мандала» фильмдері, Түркменстанда Х.Какабаевтың «Тоба» фильмі, Өзбекстанда Ю.Разыковтың «Ер адамдар биі» және Тәжікстанда Ж. Усмановтың «Оң иықтағы періште» көріністерін айтуға болады. Әке бейнесін трансформациялау мемлекет болып қалыптасу сияқты. Тәуелсіздік жылдарындағы әке бейнесі жайлы қозғамас бұрын, өткен кезеңде әке архетипы тек идеологиялық басымдылыққа ие болды. Бұл кезеңде киноөндірушілер алдында босап тұрған текшені жай ғана жабу емес, әке бейнесін қайтадан қалыптастыру міндеті тұрды.

1990 жылдардың басында әке бейнесі болмады. Ол онжылдықтың соңында ғана шынайы пайда бола бастады, оған қоса жағымсыз кейіпте. Тәжік көріністерінде өз баласы мен отанын сатқан әке; «Ай жүзді әке» («Лунный папа»), қырғыз фильмінде ішкіш әке «Маймыл», қазақ фильмінде өгей әке «Ақсуат» т.б. Әке бейнесін трансформациялау бірте-бірте жүргізілді. Өгей әке, әлсіз әке пайда болды және тек 2000 жылдары ғана қуатты әке бейнесі пайда болды. Орта Азия киноөндірушілеріне өте маңызды тарихи тұлғалар жайлы, өз елдерінің тарихы мен жалпы аймағы туралы, сондай-ақ ұлттық тарихтың өзгерісті кезеңдері жайлы айтуға мүмкіндіктері туды.

Серік Апрымовтың фильмдері мысалында идеалды үлгі ретінде суретшінің ұлттық ұқсастық саласындағы ізденістері көрінеді. «Түстегі түс» фильмінде режиссер заманауи Қазақстандық қала атмосферасын көрсетуге әрекет жасайды. Ұзақ үзілістен кейін автордың толысқан тәжірибелі ойлары мен толғауларының жемісі болған «Аңшы» фильмі түсіріледі. Тек 2004 жылы ғана

«Аңшы» фильмімен ұлттық мәдениет ошағына толығымен оралып, түрк-қазақтары туралы жаңа кинематографиялық миф құрады.

Режиссер Амир Каракуловтың ізденістері оданда қызықты болып көрінеді. Оның «Соңғы демалыстар» фильмі Апрымовтың «Үш ағайынды» фильмі сияқты кеңестік мектеп тақырыбына рефлексия. Режиссердің «Жылама» фильмі автохтонды мәдениетке қайта оралу. Онда Амир Каракулов қазақ мәдениетінің күншығысын құраушы элементтердің, ұлттық ерекшеліктің мәнін сезіп көруге тырысады. Бұл көріністе өнер мен әлеуметтіктің арасындағы теңдестік форманың ізденісі және мазмұнның өткірлігімен таңғаларлық шебер сақталған.

Қырғыз режиссеры Ақтан Абдыхалықовтың «Сілкіншек» қысқаметражды көрінісінде ұлттық болмысты тану қамтылған. Көрініс қырғыз ауылы өмірінен алынған. Бұл жерде ұлттық болмысты сөзсіз танудан деректілік эффекті туындайды. Десе де бұл деректі кино емес, тек ұлттық болмыстың қайта жаңғырылуы. Бұл тұста Франц Фэнон теориясына сәйкес ұлттық мәдениет дамуының екінші сатысына жауап береді, дәлірек айтсақ «дәстүрлі мәдениеттің идеалды көрнісіне қайта оралуға» жауап береді [3, 17 б.].

Қырғызстан

Қырғыз киносында ұлт бейнесі шегіне дейін кеңейтілген отбасы ретінде қалыптасады «Бешкемпир», «Бекет», «Саратан», «Белгісіз бағдар» және басқа фильмдердегі қоғам үлгісі осындай. Осындай үлгіні құрастыру қисынды: Қырғызстан - шағын халық өмір сүретін аумағы кішігірім ел. Бірақ мұндай тәсіл ұлттық ұқсастықтың қалыптасуы мен шоғырланып, нығаюына пәрменді импульс береді: бір тіл, бір әдет ғұрыптар мен дәстүрлер, бір мәдени қаһармандар, бір дүниетаным. Солай бола тұрса да өзіне және өз халқына көзқараста белгілі халықтық қалжың мен мысқыл байқалады. Ол мүмкін болған шектен тыс тебіреністі түсіреді. Орта Азия елдері ішінде ұлттық бейнесін, дәстүрлі мәдениетін кино арқылы шебер бейнелей алған - қырғыз фильмдері ғана.

Тәжікстан

Тәжік фильмінде біз ұлттық қалыптасуы сәбидің қалыптасуы сияқты екенін көреміз. Фильмдерде балалар басты рөлдерді сомдап, ал үлкендер қосымша және бағынышты функцияларды атқаратын фактінің өзі- ақ киноөндірушілердің назары ел болашағы ретінде қабылданатын балаларға бағытталғандығын айқындап тұр. Мұндай әдіс тәуелсіздік кезеңінде қалыптасқан жас режиссерлар түсірген фильмдерге тән. Азаматтық соғыстан кейін елді қайта қалпына келтіру нәтижесінде кинода үйлесімді отбасының тұрақты бейнесі әлі қалыптаспады. «Махаббат мүсіні», «Овора», «Махди» сияқты фильмдерде еңбек эмиграциясына байланысты ер адам-әкелер жоқ, ал балаларын аналары, әжелері және аталары тәрбиелейді. Бұл әрине, қоғамдағы әлеуметтік жағдайға әсер етпей қоймады. Балалар – Тәжікстанның жанданып, қайта қалпына келуіне деген үміт. Олардың бейнелерінде, өсу және қалыптасу тарихтарында ұлттық жаңару идеясы берілген.

Өзбекстан

Орта Азияның қандай да бір басқа еліндегі киноөндірушілеріне қарағанда ұлттық фильмдер көп түсірілетін Өзбекстанның өзбек киносында ұлт пен мемлекеттің жетілуіне деген ортақ мақсаттар анық көрсетілген. Сондықтан, киноөндіруші ең алдымен өзбектердің менталитетін, яғни ділін көрсетеді: махали шеңберіндегі қауымдастық өмірі; бірнеше ұрпақ бірге өмір сүретін отбасылардың көптігі; үлкендерге құрмет; әкенің қуаты беделі; әйел адамының бағынышты жағдайы және т.б. Сонымен бірге, шындығында басқаша болса да әлеуметтік мәселелерге ерекше мән берілмей, кинода елдегі өмір жағдайы айтарлықтай жақсы деңгейде көрсетіледі. Бұл мағынада коммерциялық киноөндірушіні айталық, үнділік коммерциялық киноға тән болған сияқты әуендер, билер, бай адамдардың өмірлерінен келтірілетін оқиғалар және т.б. ерекше орын алатын қиялды кеңістікке бой алдыру бар.

Түркменстан

Тәуелсіздіктің екі онжылдығы ішінде бұл елде барлық фильмдерден де аз фильм түсірілді. Бұған қоса 1991 және 1998 жж. аралығында кино түсіру жай дамыса, 1998 жылы «Түркменфильм» киностудиясы жабылғаннан кейін өнердің бұл түрі өмір сүруін тоқтатты десе де болады. Түркменстанның бұрынғы президенті Сапармурад Ниязовтың «кинематограф та опера және балет сияқты дәстүрлі түркмендік өнер түрлеріне жатпайды және оны дамыту қажет емес» деген пікірі киностудияның жабылуына себеп болды. Ниязов қайтыс болған соң жағдай өзгерді, телевизиялық форматта ойналатын фильмдер түсіріле бастады, бірақ олар аз болды және қандай да бір қалыптасқан үлгі жайында сөз қозғау қиын болды [4, 116 б.].

Қазақстан

Қазіргі таңда қазақ киносы Орта Азияда алдыңғы қатарлы орынды иеленуде. Шын мәнінде, киноөндіруші бұл экономикалық және саяси қалыптасқан мемлекеттің анық айғағы Тәуелсіздік орнағаннан кейін екі онжылдықтың ішінде Қазақстан киносы мемлекетпен қаржыландырылды. Соңғы бес жылда кино саласына жеке бизнес белсенді араласа бастады. Қарастырылып отырған кезеңнің көрнекті жетістігі әлемдік экранға шығып, Қазақстан жайлы айқын жариялаған «Көшпенділер» фильмі болды. Халықаралық кинофестивальдарда Қазақстандық көріністер жиі жеңіске қол жеткізетіндігін айтпағанда, «Келін» және «Монгол» сынды Қазақстандық көріністер «Оскардың» қысқа парағына екі мәрте енді [5, 127 б.]. Елде түсірілетін фильмдердің жартысына жуығы басқа елдермен бірігіп жасалатыны қазақ киносының ашық векторы жайлы айтады. Соңғы жылдары қазақ киносы өз көрермен қауымдарын белсенді баурап ала бастады. Коммерциялық жанрда Е.Рақышевтің «Жетімдер», «Менің де атым Қожа» фильмдері көрерменге жол тартты. Бұл мәнмәтінде жағымды фильмдерде отбасының негізгі архетиптері көрсетілгендігін және отбасы жас, қуатты мемлекеттің негізі ретінде қабылданатынын айта кету маңызды.

Әдебиеттер

1 Гегель Э. Лекция по эстетике. – М.: Наука, 1983.- 47 б.

2 Бахтин М. Литературно-критические статьи. – М.: Художественная литература, 1986. – 240 с.

3 Fanon F. The Wretched of the Earth. – New York: Grove Press, 1961. – 25 p.

4 Абикиева Г. Нациостроительство в Казахстане и других странах Центральной Азии, и как этот процесс отражается в кинематографе. – Алматы: ОФ «Центр Центрально Азиатской кинематографии». - 2006. – 306 б.

5 Қазақ өнерінің тарихы. XX ғасырдың екінші жартысы. 3-том.- Алматы, 2011. - 563 б.

Ж.М. Төрежанова

Киноискусство в странах Центральной Азии

В данной статье поднимается вопрос о развитии кино в Средней Азии и Казахстане в годы независимости. Если говорить о киноиндустрии в Средней Азии и Казахстане, то она заметно изменилась с приобретением независимости. Здесь мы видим возобновленное кино Средней Азии и Казахстана. В работе анализируются те, деятели быть похожим и на советский кинематограф. Здесь мы можем заметить которые хотят то, что кинематография Средней Азии и Казахстана уже отходит от советской идеологии.

J. Torezhanova

Art of Cinema in Central Asia

This article raises the question of cinema in Central Asia and Kazakhstan in the years of independence. If we talk about the film industry in Central Asia and Kazakhstan, it has changed significantly since independence. Here we see a renewed cinema of Central Asia and Kazakhstan, those who want to be like the Soviet cinematograph, but couldn't get away from the aesthetic impact of the new society, as well, they used modern technology. Here we can see that the cinematographs of Central Asia and Kazakhstan already moving away from the Soviet ideology.

ТРЕБОВАНИЯ
к статьям, представляемым в «Хабаршысы-Известия»
КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Представленные для опубликования материалы должны соответствовать следующим требованиям:

1. Содержать результаты научных исследований по актуальным проблемам в области лингвистических, филологических и педагогических наук, переводческому делу, межкультурной коммуникации, востоковедения, международных отношений, международного права и экономических отношений, регионоведения, менеджмента и международных коммуникаций, маркетинга, туризма.

2. Доминантная идея публикаций: следование принципам научности, инновационности, целостности и системности.

3. Статья предоставляется в бумажной и электронной форме.

Шрифт Times New Roman, кегль - 14, интервал - 1,5, поля: верхнее, нижнее, левое, правое - 2 см.

Абзац (отступ) – 1 см.

4. Принимаются статьи от 5 до 16 страниц (1 п.л.), включая таблицы, рисунки.

Структура статьи:

1. В левом верхнем углу – шифр УДК

2. Автор

(по центру, фамилия полностью, имя, отчество – инициалы, с указанием должности, ученой степени, места работы / жирным шрифтом)

3. Название – по центру (жирным шрифтом).

4. Аннотация на языке статьи (без написания самого слова «аннотация», 70-80 слов, 10-12 строк), на каз., рус. яз. и англ.яз. (без ключевых слов) – в конце статьи.

5. Ключевые слова (8-10 слов).

6. Текст статьи

7. Ссылки на использованную литературу (**список литературы, references**). **Обратите внимание: после слов (список литературы, references) двоеточие не ставится.** Ссылки на использованную литературу даются цифрами в прямых скобках по мере упоминания [1, с.15]. Постраничные сноски не допускаются.

8. Список литературы (не менее 5 наименований), в котором указывается литература за последние 5-7 лет (**обратите внимание: после цифры точка не ставится**):

1 Кунанбаева С.С. Реализация культурного проекта «Триединство языков в Республике Казахстан // Известия КазУМОиМЯ им. Абылай хана. Сер. «Филология». - 2012. - № 1.- С. 3-9.

2 Усубалиева С.Ж. Экологический менеджмент: уч.пособие. – Алматы: Экономика, 2011. – 128 с.

3 Urbain C., Bissot H. Cuisines en partage. Le plov dans tous ses états. Constitution d'une diaspora autour d'un plat d'Asie centrale // Diasporas. – 005. – N 7: [электронный ресурс] – Режим доступа – URL: http://w3.framespa.univ-tlse2.fr/revue/articles_fiche.phpid=335 (дата обращения 31.07.2012).

Таблицы, схемы, графики и т.д. создаются средствами Microsoft Word, нумеруются, имеют название, которое печатается без отступа строки.

Например,

Таблица 1 - Систематизация текстов о хронологии

Таблица вставляется в текст сразу после ссылки на нее.

Графики и диаграммы создаются средствами Microsoft Excel, снабжаются заголовками, соответствующими подрисуночными подписями, расположенное по центру, и вставляются в текст сразу после ссылки на них.

Например,

Рис.1 - Портрет Бальзака

Фотографии (изображения), иллюстрации представляются в формате JPEG (jpg), разрешение не менее 300 пикселей, и предоставляются отдельными файлами. К каждому изображению обязателен заголовок (сопроводительный текст, аннотация).

Формат 60х84/16, средний объем - 12 п.л. = около 200 стр. формат А4.

Уважаемые коллеги! Вы можете присылать статьи на электронную почту факультета международных отношений fmo@ablaikhan.kz. Обязательно сделать пометку «Известия КазУМОиМЯ».

Публикации для авторов – 3000 тенге.

1. Серия «Филологические науки».
2. Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация».
3. Серия «Востоковедение».
4. Серия «Педагогические науки».
5. Серия «Международные отношения»

Пример
УДК 39; 572.9

Н.Б. Ем, д.и.н.,

*Казахский университет международных отношений и мировых языков
имени Абылай хана, Алматы (E-mail: Natalya.Yem@ablairhan.kz)*

**Основные тенденции трансграничного брачного рынка
в Южной Корее в 2000-е годы: факторы спроса и предложения для женщин
Центральной Азии (на основе статистических данных)**

В статье отмечено, что в исторически моноэтнической среде южнокорейского общества численность межнациональных браков растет ежегодно. Показано, что этническая структура женихов и невест значительно расширились; заметное место в ней занимают женщины из постсоветских стран Центральной Азии. Автором сделана попытка раскрыть основные тенденции межэтнической брачности, показать уровень эндогамности внутриэтнических брачных предпочтений, определить факторы спроса и предложения на брачном рынке страны и место в нем женщин Центральной Азии на примере Узбекистана и Казахстана.

Ключевые слова: межэтнический брак, мультикультурная семья, политика Дамунхва, Южная Корея, Узбекистан, Казахстан

Текст статьи

Список литературы

Н.Б. Ем

**2000 жылғы Оңтүстік Кореядағы транснегаралық некелесудегі негізгі
ағымдар: Орталық Азия әйелдері үшін сұраныс пен ұсыныс
факторлары (санақ деректерінің негізінде)**

Оңтүстік Корея қоғамының тарихи моноэтникалық ортасында ұлтаралық некелесудің саны күнінен күнге өсіп келеді, күйеу бала мен қалыңдықтардың этникалық құрылымы неғұрлым кеңейген. Олардың арасында бұрынғы Кенес үкіметінен, яғни, Орталық Азия әйелдері көрнекті орында шоғырланған. Мақалада этносаралық некелесудің негізгі ағымдарын ашып көрсетуге, яғни этникалық эндогамдық некелесудің деңгейін, ел ішіндегі некелесудегі сұраныс пен ұсыныс факторларын және ондағы Орталық Азия, мысалы өзбекстандық пен қазақстандық, әйелдердің орнын анықтауға әрекеттер жасалған.

N.B. Yem

**Trends of inter-ethnic marriage market in South Korea in the 2000 's:
supply and demand factors for women in Central Asia (statistics)**

In mono-ethnic environment, South Korean society inter-ethnic marriages are growing in the last decade. The ethnic diversity of the brides and grooms is extended. Among them are popping up, women from Central Asia, the former Soviet Union. This article reveals the main trends of inter etc.

Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ
ХАБАРШЫСЫ
«ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР
ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ» СЕРИЯСЫ
№ 3 (13) 2013 г.
ИЗВЕСТИЯ
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
СЕРИЯ «МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ
И РЕГИОНОВЕДЕНИЕ»

Начальник ИПЦ *Б.А. Есенғалиева*
Дизайн, верстка *Б.С. Кынырбеков*

Подписано в печать 28.09.2013 г. Формат 70х90 1/16
Бумага офсетная. Печать RISO. Объем 6,6 п.л. усл.-печ.л. 7,2.
Заказ № 494 Тираж 500 экз.
Издательско-полиграфический центр
Казахского университета международных отношений
и мировых языков имени Абылай хана
г. Алматы, ул. Муратбаева, 200